

ลำดับ	ชื่อวัด/สถานที่	วัด	วัด	วัด	วัด	วัด	วัด
90	พระพุทธบาท (วัดพระพุทธบาท)			✓			2
91	ค่านักธารเกษม			✓			2
92	ค่านักสระยอ			✓			2
93	ศาลเจ้าพ่อเขาคอก			✓			2
94	ถ้ำนารายณ์ (วัดเขาวง)					✓	2
95	ถ้ำระมิง (บ่อพรานล้างเนื้อ)			✓			2
96	ถ้ำประทุน			✓			2
97	ถ้ำเทพนิมิต (วัดพุทธบรรพต)				✓		2
98	วัดพระพุทธฉาย (พระพุทธฉาย, ถ้ำ ถ้ำ, ถ้ำลำควน และเขาสม)			✓			2
99	วัดม่วงงาม		✓				3
100	วัดตะเพี		✓				3
101	วัดมะกรูด					✓	2
102	วัดจันทบุรี		✓				2
103	วัดซ่ง		✓				3
104	วัดสูง			✓			2
105	ศาลเจ้าปู่ (เกียรติมุขศาลเจ้าพ่อน้อย)			✓			2
106	วัดสมุหประดิษฐาราม				✓		2
107	วัดบ้านยาง					✓	2
108	วัดพะเยาว์					✓	2
109	วัดเขาแก้ววรวิหาร			✓			2
110	วังน้ำบ้านท่าราบ				✓		2
111	บ้านคูเมือง (เมืองขิดจีน)	✓		✓			3
112	บ้านไผ่ลม (ไผ่ล้อม)	✓					2
113	วัดพระยาทศ					✓	2
114	บ้านท่ากระเบา	✓			✓		2

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	ประเภทแหล่งเรียนรู้					รวม
		โบราณสถาน	โบราณวัตถุ	แหล่งเรียนรู้ กลางแจ้ง	แหล่งเรียนรู้ ในร่ม	แหล่งเรียนรู้ เสมือนจริง	
115	บ่อน้ำโบราณ (บ่อตงโอบ)						2
116	ถนนพระเจ้าทรงธรรม (ถนนฝรั่งส่องกล้อง)					✓	3
117	บ่อน้ำโบราณ (บ่อโศก)					✓	2
118	ทำนบศรีธนชัย			✓			3
119	ถ้ำพระบาทใหม่			✓			3
120	ถ้ำมหาสนุก			✓			3
121	อ่างแก้ว			✓			2
122	ถ้ำวิมานจักรี			✓			3
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา							
123	วัดไม้งวง (วัดรวก)			✓			3
124	วัดสุวรรณคี				✓		2
125	วัดวังแดงใต้				✓		3
126	วัดแค (อรัญญิก)				✓		2
127	บ้านท่าวัด (วัดราชบรรทม)	✓					2
128	พระนครหลวง			✓			2
129	วัดคูสิดาราม			✓			3
130	วัดอโยธยา (วัดเดิม)			✓			3
131	วัดโบสถ์ราชเคชะ					✓	3
132	วัดกุฎีขาว			✓			2
133	วัดมเหยงค			✓			2
134	วัดช้าง			✓			2
135	วัดสมณ โภฏี			✓			2
136	วัดจักรวรรดิ		✓				2
137	วัดเสีงสมุค		✓				2
138	เจดีย์วัดสามปลื้ม			✓			3

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งศิลปกรรม	ประเภท	วัสดุ	จำนวน	หมายเหตุ
139	สำนักงานที่ดินจังหวัด พระนครศรีอยุธยา			✓	2
140	วังจันทร์เกษม			✓	2
141	กำแพงเมืองพระนครศรีอยุธยา ใต้สะพานปรีดีธำรง			✓	2
142	ปรางค์วัดลิ่งกา (ร้าง)			✓	2
รวมแหล่งศิลปกรรม					

จากตารางที่ 3-37 จะเห็นได้ว่าแหล่งศิลปกรรมที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักทั้ง 142 แห่งนั้น สามารถแบ่งเป็นแหล่งศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ได้ 5 ประเภท และในแต่ละประเภทมีจำนวนแหล่งศิลปกรรมที่แตกต่างกันดังนี้ คือ

- 1) แหล่งชุมชนโบราณ ซึ่งปรากฏร่องรอยของคูน้ำคันดินที่สามารถมองเห็นได้จากภาพถ่ายทางอากาศ ซึ่งพบในพื้นที่ลุ่มน้ำถึง 6 แห่งด้วยกัน และแหล่งศิลปกรรมประเภทนี้จากการสำรวจพบว่ามีสภาพเสื่อมสภาพมากที่สุด เนื่องจากประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวไม่ทราบถึงความสำคัญในการเป็นชุมชนโบราณของพื้นที่ดังกล่าว และโดยส่วนใหญ่ทางกรมศิลปากรยังมิได้เข้าไปศึกษาถึงรายละเอียดในแหล่งชุมชนโบราณเหล่านั้นด้วย
- 2) แหล่งโบราณคดี ซึ่งปรากฏหลักฐานเป็นเศษโบราณวัตถุ หลุมฝังศพ และซากโบราณสถาน ซึ่งจากการสำรวจพบแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ลุ่มน้ำถึง 28 แห่งด้วยกัน ทั้งนี้สภาพโดยส่วนใหญ่ของแหล่งโบราณคดีเหล่านี้มักถูกทิ้งร้าง หรือเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน แม้ว่าทางกรมศิลปากรจะได้เคยเข้ามาสำรวจแล้วบ้าง แต่โดยส่วนใหญ่พื้นที่เหล่านี้มักไม่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน
- 3) โบราณสถานที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว พบในพื้นที่ลุ่มน้ำถึง 59 แห่ง ซึ่งจากการสำรวจพบว่าโบราณสถานเหล่านี้มีทั้งที่ยังคงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ อยู่ในสภาพที่ได้รับการบูรณะแล้ว และอยู่ในสภาพที่ยังไม่ได้รับการบูรณะ
- 4) โบราณสถานที่ยังมิได้ประกาศขึ้นทะเบียน ซึ่งเป็นโบราณสถานที่ทาง กรมศิลปากรได้เตรียมการที่จะขึ้นทะเบียนโบราณสถานเหล่านี้ต่อไป จากการสำรวจพบแหล่งศิลปกรรมประเภทนี้ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำถึง 20 แห่งด้วยกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่โบราณสถานเหล่านี้มักอยู่ในสภาพ ทรุดโทรมและยังมิได้รับการบูรณะ รวมทั้งบางแห่งยังปรากฏการบุกรุกทำลายอีกด้วย
- 5) แหล่งศิลปกรรมที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความสำคัญ และควรได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อไป ซึ่งแหล่งศิลปกรรมประเภทนี้ไม่ปรากฏในทำเนียบโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร และทำเนียบโบราณสถานที่ยังมิได้ประกาศขึ้นทะเบียนของทางกรมศิลปากร ซึ่งจากการสำรวจพบแหล่งศิลปกรรมประเภทนี้ถึง 31 แห่งด้วยกัน ดังมีรายละเอียดดังนี้คือ

5.1 วัดศรีษะเกตุ ตั้งอยู่เลขที่ 129 หมู่ 2 บ้านโสก ตำบลบ้านโสก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่าเดิมชื่อวัดบ้านโสก สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2388 จากการสำรวจพบว่าภายในวัดมีพระอุโบสถที่มีลักษณะงดงามตามแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) และศิลปกรรมพื้นบ้าน ดังจะเห็นได้จากลวดลายเขียนสีที่อยู่โดยรอบตัวพระอุโบสถ และจากการตรวจเอกสารพบว่าพระอุโบสถดังกล่าวมีอายุประมาณ 70 ปี โดยสร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2473 (กองพุทธศาสนสถาน, 2530)

5.2 วัดดงเมือง (เมืองนครเดิด) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 10 บ้านดงเมือง ตำบลลานป่า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่วัดดงเมืองแห่งนี้คาดว่าน่าจะเป็นศูนย์กลางของเมืองโบราณที่มีชื่อว่าเมืองนครเดิด ซึ่งมีการกล่าวถึงในนิทานโบราณคดี เรื่องที่ 10 “ความไข่มืองเพชรบูรณ์” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ “...เมื่อฉันขึ้นไปถึงเมืองเพชรบูรณ์ ให้หาผู้ชำนาญท้องที่มาถามว่ามีเมืองโบราณอยู่ทางลำแม่น้ำสักที่ไหนบ้าง ได้ความว่าข้างเหนือเมืองเพชรบูรณ์ทางฝั่งตะวันออกมีเมืองโบราณเมืองหนึ่ง เรียกกันว่า “เมืองนครเดิด” แต่อยู่ในดงทึบ ยังมีเทือกเนินดินเป็นแนวกำแพง และมีสระอยู่ในเมืองสระหนึ่ง เรียกว่า “สระคงคา” บางคนได้เคยไปพบห้วยักษ์ทำด้วยหินพอเชื่อได้ว่าเป็นเมืองพวกล้อมสร้างไว้ แต่ฉันไม่ได้ไปดู...” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2539) และจากการสำรวจพบเศษอิฐ และเศษภาชนะดินเผา (artifact) จำนวนมาก ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้าน โดยรอบทราบว่ามีฐานอาคารที่ทำด้วยอิฐปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ได้ถูกไถทำลายเพื่อทำการเกษตรไปจนเกือบหมดสิ้นแล้ว อย่างไรก็ตามได้มีการศึกษาหาแนวทางการจัดตั้งเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมืองนครเดิด (ชวนพิศ, 2539) แล้วแต่สถานที่ดังกล่าวควรได้รับการตรวจสอบและศึกษาพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ก่อนที่จะไม่เหลือหลักฐานใด ๆ ให้ได้ศึกษาต่อไป

5.3 วัดจอมศรีดอยสะเก็ด (บริเวณที่ตั้งวัดเดิม) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 10 ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2440 และได้มีการย้ายสถานที่ตั้งของวัดไปยังบริเวณที่ตั้งในปัจจุบัน จากการสำรวจพบว่าในบริเวณที่ตั้งวัดเดิมมีพระอุโบสถที่มีลักษณะงดงาม ดังจะเห็นได้จากลักษณะของคันทวยที่ถึงแม้จะมีขนาดใหญ่แต่ก็อ่อนช้อยงดงาม รวมทั้งลวดลายจำหลักไม้บนคอสองได้น่าับันด้วย แต่อย่างไรก็ตามลักษณะโดยรวมของพระอุโบสถอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมอย่างมาก และจากการตรวจเอกสารพบว่าพระอุโบสถดังกล่าวน่าจะมีอายุประมาณ 100 ปีมาแล้ว

5.4 ถ้ำมิด (วัดถ้ำพระใหญ่) ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันกับถ้ำพระใหญ่ซึ่งได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว จากการสำรวจ และสอบถามพระในวัดพบว่า แต่เดิมภายในถ้ำมีชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายจำนวนมาก ซึ่งในปัจจุบันทางวัดได้นำออกมาไว้ที่ด้านหลังพระอุโบสถ และได้ซ่อมแซมแล้วบ้าง นอกจากนี้ยังพบแผงไม้สำหรับบรรจุพระเครื่อง ซึ่งปัจจุบันพระเครื่องที่หลงเหลืออยู่ได้ถูกขโมยไปจนหมดสิ้นแล้ว ถ้ำดังกล่าวจึงน่าที่จะเป็นแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญซึ่งควรที่จะมีการศึกษาในรายละเอียดต่อไป

อุโบสถวัดศรีษะเกต

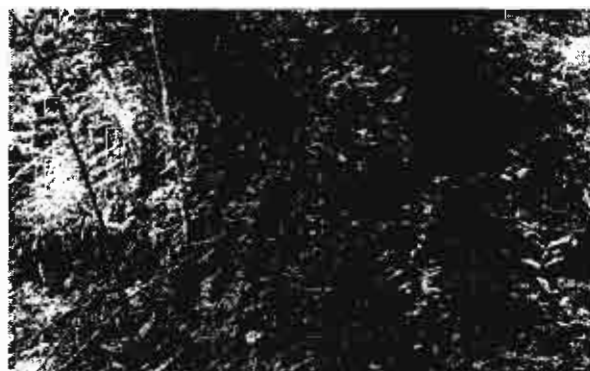

พระพุทธรูปภายในพระอุโบสถวัดศรีษะเกต

ภาพที่ 3.1 วัดศรีษะเกต บ้านดงเมือง ตำบลลานป่า อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

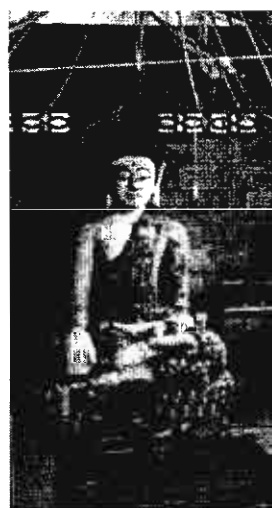
เศษอิฐ และเศษภาชนะดินเผา

เนินดินในบริเวณวัด

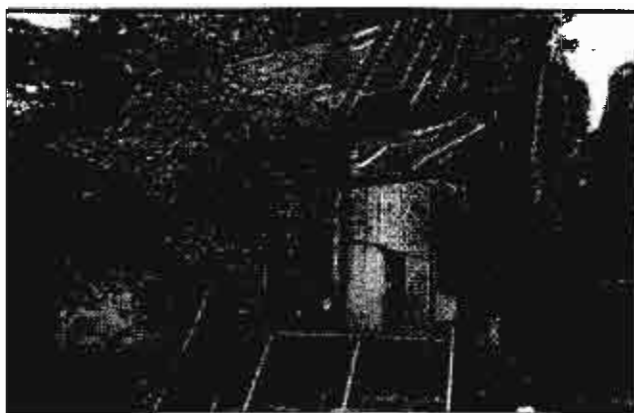

พระพุทธรูปไม้จำหลักที่พบ

พระพุทธรูปไม้แกะสลัก

ภาพที่ 3.2 หลักฐานทางโบราณคดีของเมืองนครเดิดที่วัดดงเมือง อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

(ก)

(ข)

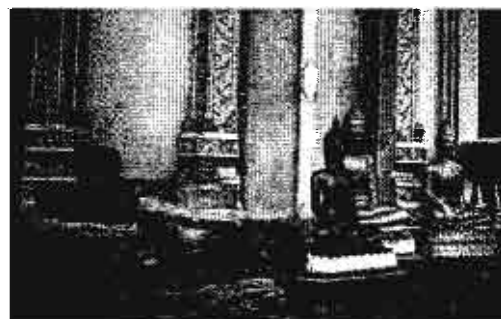
ภาพที่ 3.3 อุโบสถหลังเก่าวัดจอมศรีค้อยสะเกิด อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

(ก) ด้านข้างจะเห็นคันทวยที่ยังหลงเหลืออยู่ซึ่งมีขนาดใหญ่แต่อ่อนช้อยงดงามมาก

(ข) ด้านหน้าซึ่งหันไปทางตลาดบ้านวังบาลในปัจจุบัน

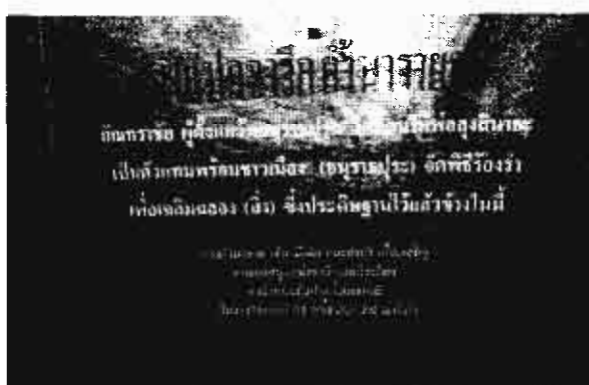

บริเวณปากทางเข้าถ้ำมืด

ชั้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายในถ้ำมืดได้ถูกนำมาวางไว้ที่
ด้านหลังพระอุโบสถ และได้มีการซ่อมแซมไปบ้าง

ภาพที่ 3.4 ถ้ำมืดในวัดถ้ำพระใหญ่

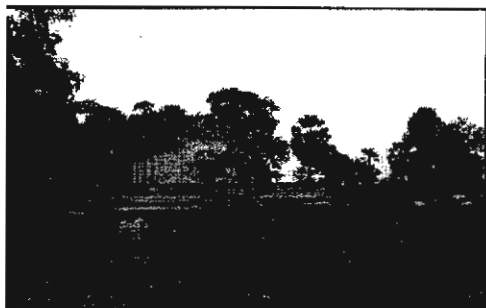

คำแปลจารึก

จารึกซึ่งเป็นตัวอักษรปัลลวะ

ภาพที่ 3.5 จารึกภายในถ้ำนารายณ์ภายในวัดเขาวง ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

พระอุโบสถวัดมะกรูด

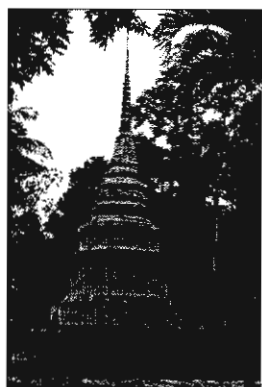
ภาพที่ 3.6 วัดมะกรูด ตำบลม่วงงาม อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ในเศมาหินชนวนแผ่นเรียบ

ภาพที่ 3.7 เจดีย์ทรงล้านนาที่วัดบ้านยาง
ตำบลบ้านยาง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 3.8 เจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปะแบบล้านนาที่วัดพะเยา
ตำบลศาลาไทย อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

หอไตรริมแม่น้ำป่าสัก

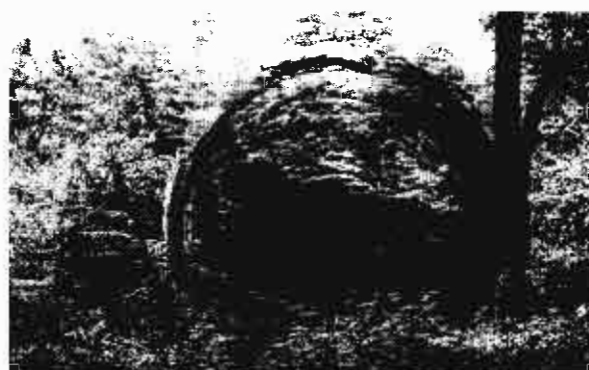
ภาพที่ 3.9 วัดพระยาทนต์ ตำบลพระยาทนต์ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

พระธาตุหลวงซึ่งเป็นเจดีย์ทรงล้านนา

พระอุโบสถวัดโบสถ์ราชเดชะ
ซึ่งมองเห็นโบสถ์ขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้า

เจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ซึ่งหักกลิ้งอยู่

ภาพที่ 3.10 วัดโบสถ์ราชเดชะ ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5.5 วัดห้วยป่าแดง (วัดโพธิ์กลาง) ตั้งอยู่ที่บ้านป่าแดง ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในอดีตวัดดังกล่าวเคยเป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเมื่อครั้งที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ย้ายหน่วยราชการ ไปอยู่ที่นครบาลเพชรบูรณ์ (ชุมพลแสน, มปป.) ปัจจุบันจากการสำรวจพบแผ่นหินที่จารึกเรื่องราวในอดีต และโบสถ์ของวัดซึ่งเคยใช้เป็นคลังเก็บอาวุธอยู่

5.6 วัดโคกสว่าง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัวขาว หมู่ที่ 4 อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2315 เดิมเรียกว่าวัดหนองบัวแห้ง (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์, 2539) ปัจจุบันจากการสำรวจพบอุโบสถหลังเก่าอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก และพระพุทธรูปปางมารวิชัยปูนปั้นซึ่งเป็นพระประธานของอุโบสถก็อยู่ในสภาพทรุดโทรมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ส่วนของพระเศียร น่าจะมีการปั้นเติมขึ้นมาใหม่เพราะดูแล้วมีส่วนไม่เข้ากันกับองค์พระ ส่วนตามพื้นดินไม่พบชิ้นส่วน artifact แต่อย่างใด

5.7 วัดในเรืองศรี ตั้งอยู่ที่บ้านวิเชียรบุรีหมู่ที่ 1 ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2419 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์, 2539) ปัจจุบันพบโบสถ์เก่าศิลปะแบบอยุธยา ซึ่งเหลือเพียงผนัง 4 ด้านไม่มีหลังคา นอกจากนี้ยังมีรายการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ และโบราณวัตถุอีกหลายรายการ (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์, 2539) แต่ปัจจุบันหลักฐานดังกล่าวไม่หลงเหลืออยู่แล้ว

5.8 วัดป่าเรไรทอง ตั้งอยู่ที่ บ้านวิเชียรหมู่ที่ 3 ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2340 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์, 2539) ปัจจุบันจากการสำรวจพบพระอุโบสถหลังเก่าขนาดใหญ่อายุประมาณ 200 ปี อยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก แต่ก็ยังคงมีชิ้นส่วนที่ทำให้สามารถจินตนาการถึงลักษณะในอดีตได้ว่าพระอุโบสถหลังดังกล่าวมีความสง่างามเพียงใด

5.9 วัดวิเชียรบุรีบำรุง ตั้งอยู่ที่เลขที่ 1 บ้านท่าน้ำ หมู่ที่ 13 ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2496 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัด

เพชรบูรณ์,2539) ปัจจุบันจากการสำรวจพบว่าสิ่งก่อสร้างภายในวัดล้วนเป็นของใหม่อายุไม่เกิน 50 ปีทั้งสิ้น แต่วัดดังกล่าวเป็นที่เก็บเรือขอมมาด ซึ่งเป็นตำนานที่กล่าวถึงที่มาของชื่อบ้านสักงอย และอำเภอเสาให้ จังหวัดสระบุรี

5.10 วัดประชิดกัลยาณี ตั้งอยู่ที่เลขที่ 96 บ้านห้วยมะยม หมู่ที่ 6 ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมชื่อวัดยางสูง สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2300 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) ปัจจุบันจากการสำรวจพบศาลาการเปรียญประดับกระจกและขนมปังขิงที่ด้านหน้า และกุฏิสงฆ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 และยังคงอยู่ในสภาพที่ดี และยังมีพระพุทธรูปเก่าแก่อยู่ภายในวัดด้วย

5.11 วัดทรายงาม ตั้งอยู่เลขที่ 121 บ้านห้วยมะเขือ หมู่ที่ 5 ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมชื่อวัดห้วยมะเขือ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2306 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบศาลาการเปรียญเก่าอายุประมาณ 50 ปี มีลายไม้ฉลุและหน้าต่างไม้แกะสลักฝีมือช่างพื้นบ้านที่มีความสวยงามยิ่ง

5.12 วัดวังเวิน ตั้งอยู่เลขที่ 68 บ้านวังเวิน หมู่ที่ 12 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2410 ตามรายงานในวัดดังกล่าวมีหนังสือผู้ก่ออายุราว 100 ปี (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบเจดีย์ศิลปรัตนโกสินทร์ และอุโบสถสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งทางวัดได้ก่อกำแพงอิฐขึ้นมาล้อมไว้เพื่อสร้างอุโบสถหลังใหม่

5.13 วัดม่วงชุม ตั้งอยู่เลขที่ 42 บ้านพรวน หมู่ที่ 9 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เดิมชื่อวัดบ้านพรวน สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2306 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ฝีมือช่างพื้นบ้านซึ่งได้รับอิทธิพลศิลปลาว และภายในวัดยังมีกลองเพลขนาดใหญ่อยู่ด้วย

5.14 วัดตาล ตั้งอยู่เลขที่ 40 บ้านวัดตาล หมู่ที่ 3 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามตำนานการก่อสร้างพบว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว โดยวัดดังกล่าวเคยเป็นวังของเสด็จแม่ปีทมวดิหรือเจ้าแม่เต็มทองพระมเหสีของพ่อขุนผาเมือง และพระพุทธรูปหลวงพ่อกุญชรซึ่งอยู่ในพระวิหารที่มีตำนานการก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในราวปี พ.ศ.2112 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535)

5.15 วัดศรีมงคล (หินกลิ้ง) ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 1 บ้านหินกลิ้ง หมู่ที่ 2 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามตำนานสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยโดยมีอายุรุ่นเดียวกับวัดศรีฐาน (วังบาล) และได้กลายเป็นวัดร้างจนถึงปี พ.ศ.2410 ชาวบ้านในแถบนั้นจึงได้บูรณะวัดขึ้นใหม่ โดยชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่าวัดคำกลิ้ง หรือวัดหินกลิ้ง (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจยังพบเจดีย์พระธาตุหลักคำที่ได้รับการบูรณะใหม่ตามรูปแบบศิลปช่างพื้นบ้านเดิม ส่วนอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ได้สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2523

5.16 วัดศรีสุมัง ตั้งอยู่เลขที่ 27 บ้านวัดกลาง หมู่ที่ 4 ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัด เพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2445 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบว่าอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เป็นของใหม่มีการเพี้ยนพื้นทับเจดีย์เก่าที่ด้านหลังพระอุโบสถด้วย

5.17 วัดทุ่งธงไชย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดทุ่งตั้งอยู่เลขที่ 65 หมู่ 11 ตำบลหล่มเก่า อำเภอ หล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราว ปี พ.ศ.2300 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัด เพชรบูรณ์,2535) ปัจจุบันจากการสำรวจพบว่าอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ได้สร้างขึ้นใหม่ทับไปบนของเดิมแต่ยังคง เหลือเจดีย์พระธรรมธงไชยซึ่งบูรณะใหม่ตามรูปแบบเดิมเมื่อปี พ.ศ.2525

5.18 วัดศรีฐานปิยาราม ตั้งอยู่ที่เลขที่ 155 บ้านวังบาล หมู่ที่ 9 ตำบลวังบาล ตามตำนานว่า สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยโดยประชาชนซึ่งอพยพมาจากเมืองล้านช้าง ต่อมาได้กลายเป็นวัดร้างและได้รับการบูรณะ ขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2215 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบ พระเจดีย์สองรัก ซึ่งเป็นเจดีย์เก่าที่มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) ซึ่งได้รับอิทธิพล ศิลปลาว และพระอุโบสถที่สร้างขึ้นทับของเดิมเมื่อปี พ.ศ.2507

5.19 วัดศรีบุญเรือง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดนาซำ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 56 บ้านนาซำ ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2321 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัด เพชรบูรณ์,2535) จากการสำรวจพบพระธรรมเจดีย์ซึ่งเป็นเจดีย์ทรง ล้านนา และพระอุโบสถเก่าฝีมือช่างพื้นบ้าน

5.20 วัดศรีมงคล ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 10 ถนนพิทักษ์ ตำบลหล่ม-สัก อำเภอหล่มสัก จังหวัด เพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2354 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2538) จาก การสำรวจพบรอยพระพุทธรูปจำลอง และเจดีย์ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทรงระฆังเหลี่ยมแบบอยุธยา 1 องค์ และเจดีย์ เก่าฝีมือช่างพื้นบ้าน 2 องค์

5.21 วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ที่บ้านศรีบุญเรือง ตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2338 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์,2538) จากการสำรวจ พบพระอุโบสถหลังเก่าฝีมือช่างพื้นบ้าน มีลายปูนปั้นรูปหน้ากาลประดับอยู่เหนือประตูทางเข้า

5.22 วัดสิงหาราม ตั้งอยู่ที่ บ้านบัวชุม หมู่ที่ 1 ตำบลบัวชุม อำเภอ ชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มี รายงานว่ามีการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ทับไปบนหลังเก่า ซึ่งยังคงเหลือบานประตูไม้แกะสลักรูปทวารบาลอยู่ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ จังหวัดลพบุรี (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดลพบุรี,2533) จากการสำรวจพบว่าสิ่งก่อสร้างทั้งหลายภายในวัดล้วนเป็นของใหม่ทั้งสิ้น แต่ยังคงมีใบเสมา บางใบเป็นของเก่า

5.23 วัดพนมวัน ตั้งอยู่ที่ บ้านศิลัง ตำบลศิลัง อำเภอพัฒนานิคมจังหวัดลพบุรี วัดดังกล่าวเป็น วัดที่อยู่ในชุมชนของชาวไทยเบิ่ง (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดลพบุรี,2533) จากการ

สำรวจพบว่าฐานของพระอุโบสถน่าจะเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถานขอมมาก่อน ดังจะเห็นได้จากศิลาแลงจำนวนมากบริเวณฐานของพระอุโบสถ

5.24 ถนนพระเจ้าทรงธรรม หรือถนนฝรั่งส่องกล้อง เป็นถนนที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จตรวจรอยพระพุทธรูปได้โปรดฯ ให้ฝรั่งตัดถนนกว้าง 10 วา (20 เมตร) ตรงจากท่าน้ำไปยังวัดพระพุทธรูป (นงคราญ, 2539) จากการสำรวจ พบว่าปัจจุบันถนนมีความกว้างเหลือเพียง 6 – 8 เมตร และเหลือระยะทางเพียง 9 กิโลเมตรเท่านั้น

5.25 บ่อน้ำโบราณ (บ่อโศก และบ่อคงโอบ) เป็นบ่อน้ำที่อยู่ริมถนนฝรั่งส่องกล้อง ซึ่งเมื่อครั้งตัดถนน พระบาทสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้โปรดฯ ให้สร้างบ่อน้ำไว้สำหรับผู้ที่เดินทางได้ใช้อุปโภคบริโภคด้วย

5.26 ถ้ำนารายณ์ (วัดเขาวง) ตั้งอยู่ที่เลขที่ 1 บ้านเขาวง หมู่ที่ 5 ตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นในราว พ.ศ.2460 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในราวปี พ.ศ.2521 จากการสำรวจพบจารึกอักษรปัลลวะอยู่บริเวณปากถ้ำ ซึ่งจารึกดังกล่าวน่าจะมีย้ายอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12 จึงน่าจะมีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพื่อคุ้มครองและอนุรักษ์ไว้ต่อไป (ภาพที่ 3.5)

5.27 วัดมะกรูด ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 1 บ้านมะกรูด หมู่ที่ 1 ตำบลม่วงงาม อำเภอ เสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2195 และได้ถูกทิ้งร้างไปเป็นเวลานาน ต่อมาสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวบ้านได้ย้ายวัดศรีมหาโพธิ มาสร้างขึ้นในบริเวณวัดร้างดังกล่าว อย่างไรก็ตามมีรายงานว่ามีการขุดพบพระพิมพ์ต่าง ๆ บริเวณรอบพระอุโบสถ (กองพุทธศาสนสถาน, 2530) และพบกระเบื้องเชิงชายรูปกลีบบัวแบบลพบุรี กระจายอยู่ทั่วไป (สรณีย์ และกฤษ, 2539) ซึ่งจากการสำรวจพบใบเสมาหินชนวนแผ่นเรียบแบบศิลปะสุโขทัยหรืออยุธยาตอนต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในบริเวณดังกล่าวน่าจะเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญดังปรากฏในประวัติการสร้างวัด และหลักฐานโบราณวัตถุต่างๆ ที่พบ (ภาพที่ 3.6)

5.28 วัดบ้านยาง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 74 บ้านยาง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านยาง อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2295 ตัวพระอุโบสถสร้างในปี พ.ศ.2397 ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง นอกจากนี้ยังปรากฏเจดีย์ล้านนาที่มีฐานย่อเก็จทรงสูงรองรับชั้นล่าง และบางองค์มีฐานบัวแปดเหลี่ยมหลายชั้น รองรับองค์ระฆังแปดเหลี่ยม (สรณีย์ และกฤษ, 2539) ซึ่งจากการสำรวจพบเจดีย์ล้านนาซึ่งอยู่ในสภาพที่ได้รับการบูรณะแล้วหลายองค์ จึงน่าจะทำการศึกษาถึงรูปแบบและประวัติของแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวโดยละเอียดต่อไป (ภาพที่ 3.7)

5.29 วัดพะเยาว์ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 7 หมู่ที่ 1 ตำบลศาลาไทย อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ.2185 โดยชาวบ้านพะเยา จังหวัดเชียงราย ซึ่งพากันอพยพมาอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว ต่อมาตัววัดได้ถูกทิ้งร้างไปและได้มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ นอกจากนี้ สรณีย์ ทองปาน และกฤษ เหลือลมัย (2539) ได้รายงานข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านว่าชาวบ้านใน

บริเวณรอบวัดเป็นชาววนที่อพยพมาจากเมืองเชียงรายเมื่อประมาณ 190 ปีมาแล้ว และจากการสำรวจพบเจดีย์ซึ่งแม้จะอยู่ในสภาพที่ดูใหม่ แต่ฐานกลมหลายชั้นที่รองรับองค์เจดีย์ทำให้สามารถทราบได้ว่าเป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปแบบล้านนา อย่างไรก็ตามทั้งจากความเก่าแก่ของวัดตามประวัติ และเจดีย์ที่สำรวจพบจึงน่าที่จะมีการศึกษาในรายละเอียดเพื่อกำหนดการอนุรักษ์และประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานต่อไป (ภาพที่ 3.8)

5.30 วัดพระยาทศ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 01/1 บ้านพระยาทศ หมู่ที่ 1 ตำบลพระยาทศ อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งกองพุทธศาสนสถาน (2530) ได้กล่าวถึงประวัติของวัดนี้ว่า สร้างขึ้นโดยชาวบ้านที่อพยพมาจากเมืองเชียงแสน ในราวปี พ.ศ.2171 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ.2171 จากการสำรวจพบ หอไตรริมน้ำที่มีลักษณะงดงาม และเจดีย์แบบล้านนา ซึ่งศรัณย์ ทองปาน และกฤษ เหลือสมัย (2539) รายงานว่าเป็นเจดีย์ทรงล้านนา ที่มีฐานชั้นล่างเป็นฐานสูงย่อเก็จ และมีบัวลูกแก้วอกไก่ทรงกลม 3 ชั้นรองรับองค์ระฆัง พร้อมกับมีป้าย “ พระธาตุหลวง บูรณะเมื่อ พ.ศ.2516 “ นอกจากนี้ยังได้รายงานถึงประวัติของวัดนี้ว่าในแผนที่เก่าปรากฏชื่อ วัดหาดพระยาทศ ซึ่งได้ถูกใช้เป็นที่พักกองทัพที่จะยกไปทางภาคอีสานเสมอมา โดยในครั้งหลังสุดเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงได้มาตั้งพักทัพเมื่อคราวยกไปปราบฮ่อเมื่อปี พ.ศ.2418 ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบริเวณที่ตั้งวัดดังกล่าวมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ จึงน่าที่จะมีการอนุรักษ์และขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้ต่อไป (ภาพที่ 3.9)

5.31 วัดโบสถ์ราชเคชะ ตั้งอยู่บนทางหลวงหมายเลข 3058 ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่ง น.ณ ปากน้ำ (2540) รายงานว่ามีการพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปศิลาทรายขาว จำนวนมาก และพบใบเสมาสมัยอยุธยาตอนต้น ทำด้วยหินชนวนขนาดเล็ก 1 ชิ้น ซึ่งจากการสำรวจพบเจดีย์ทรงระฆังกลมขนาดใหญ่มากหักกลิ้งอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแหล่งศิลปกรรมนี้น่าจะมีอายุในราวสมัยอยุธยา และประกอบกับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลก จึงควรที่จะมีการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมดังกล่าวไว้เป็นโบราณสถานต่อไป (ภาพที่ 3.10)

อย่างไรก็ตามแหล่งศิลปกรรมที่ผู้ศึกษาได้เสนอมาทั้ง 10 แห่งนี้ อาจมีบางแห่งที่ทางกรมศิลปากรได้เตรียมการขึ้นทะเบียนหรือได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว แต่อาจมีความผิดพลาดในเรื่องของการบันทึกข้อมูลนอกจากนี้บางแห่งเมื่อได้ศึกษาโดยละเอียดแล้วอาจพบว่าไม่มีคุณค่าเพียงพอที่จะขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานได้ แต่ก็ควรที่จะทำการอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้ หากมองในภาพรวมจะพบว่าทางตอนเหนือของกลุ่มน้ำในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ แหล่งศิลปกรรมส่วนใหญ่จะเป็นประเภทโบราณสถานทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียน โดยมีในส่วนของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นแหล่งศิลปกรรมสำคัญ ส่วนตอนล่างลงมาในเขตจังหวัดลพบุรีส่วนใหญ่หรืออาจกล่าวได้ว่าแหล่งศิลปกรรมทุกแห่งเป็นแหล่งศิลปกรรมประเภทแหล่งโบราณคดีทั้งสิ้น ส่วนจังหวัดสระบุรีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแหล่งศิลปกรรมส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานเช่นเดียวกับในจังหวัดเพชรบูรณ์ แต่มีความหนาแน่นมากกว่า รวมทั้งมีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งศิลปกรรมสำคัญ ซึ่งตำแหน่งพิกัดของแหล่งศิลปกรรมในกลุ่มน้ำป่าสักทั้งหมดแสดงดังตารางที่ ผ-ง.1 และแผนที่ 3.30

จากแผนที่ 3.30 พบว่าที่ตั้งของแหล่งศิลปกรรมส่วนใหญ่จะอยู่เป็นกลุ่มในบริเวณที่ใกล้เคียงกับแม่น้ำป่าสักและลำน้ำสาขา เช่น ชารทองแดง ยกวันในเขตจังหวัดลพบุรีที่แหล่งศิลปกรรมค่อนข้างกระจายตัว ส่วนทางตอนล่างของพื้นที่กลุ่มน้ำป่าสักจะมีแหล่งศิลปกรรมหนาแน่นค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และเมืองอโยธยาศรีรามเทพนครเดิม

ส่วนแหล่งศิลปกรรมที่จมอยู่ใต้พื้นที่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์นั้น สด แสงเอียด และคณะ (2540) ได้รายงานว่าพบแหล่งโบราณคดีทั้งสิ้น 28 แห่ง ทางกรมศิลปากรได้ทำการกู้และนำบางส่วนมาจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบริเวณเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และทางผู้ศึกษาได้นำข้อมูลชื่อแหล่งโบราณคดีและแผนที่แสดงตำแหน่งมาแสดงดังภาพที่ 3.11

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลตำแหน่งของแหล่งโบราณคดีในภาพที่ 3.17 นั้น จะสังเกตเห็นได้ว่า มีแหล่งโบราณคดีหมายเลข 15 หรือแหล่งโบราณคดีโคกระฆังที่ไม่อยู่ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ แต่จากการสำรวจพบว่านอกจากแหล่งโบราณคดีโคกระฆังแล้ว แหล่งโบราณคดีวัดโคกสำราญเองก็ไม่อยู่ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำด้วยเช่นกัน เนื่องจากทางกรมชลประทานได้ตัดสินใจสร้างคันกันน้ำเพื่อไม่ให้น้ำท่วมในบริเวณพื้นที่ของวัด ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นจุดที่มีระดับต่ำกว่าระดับน้ำในเขื่อน และกลายเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่ง

ดังนั้น หากมองในภาพรวมโดยคำนึงถึงแหล่งศิลปกรรมที่จมอยู่ใต้พื้นที่อ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ด้วยแล้ว จะพบว่าในพื้นที่กลุ่มน้ำป่าสักมีแหล่งศิลปกรรมปรากฏอยู่ถึง 131 แห่งด้วยกัน ทั้งนี้แหล่งศิลปกรรมทั้งหมด สามารถจำแนกได้เป็น

- แหล่งชุมชนโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ 6 แห่ง โดยมีบ้านคูเมือง (เมืองจันทิน) และทุ่งชัยจำปาเป็นแหล่งชุมชนโบราณที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว
- แหล่งโบราณคดี 44 แห่ง
- โบราณสถานที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว 54 แห่ง
- โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน 20 แห่ง
- แหล่งศิลปกรรมที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความควรแก่การศึกษาเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียนต่อไป 10 แห่ง

การศึกษาเพื่อกำหนดเขตวิกฤตสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำ ในลุ่มน้ำป่าสัก

1920000

1920000

1840000

1840000

1760000

1760000

1680000

1680000

1600000

1600000

แผนที่ 3.30 ที่ตั้งแหล่งศิลปกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

สัญลักษณ์

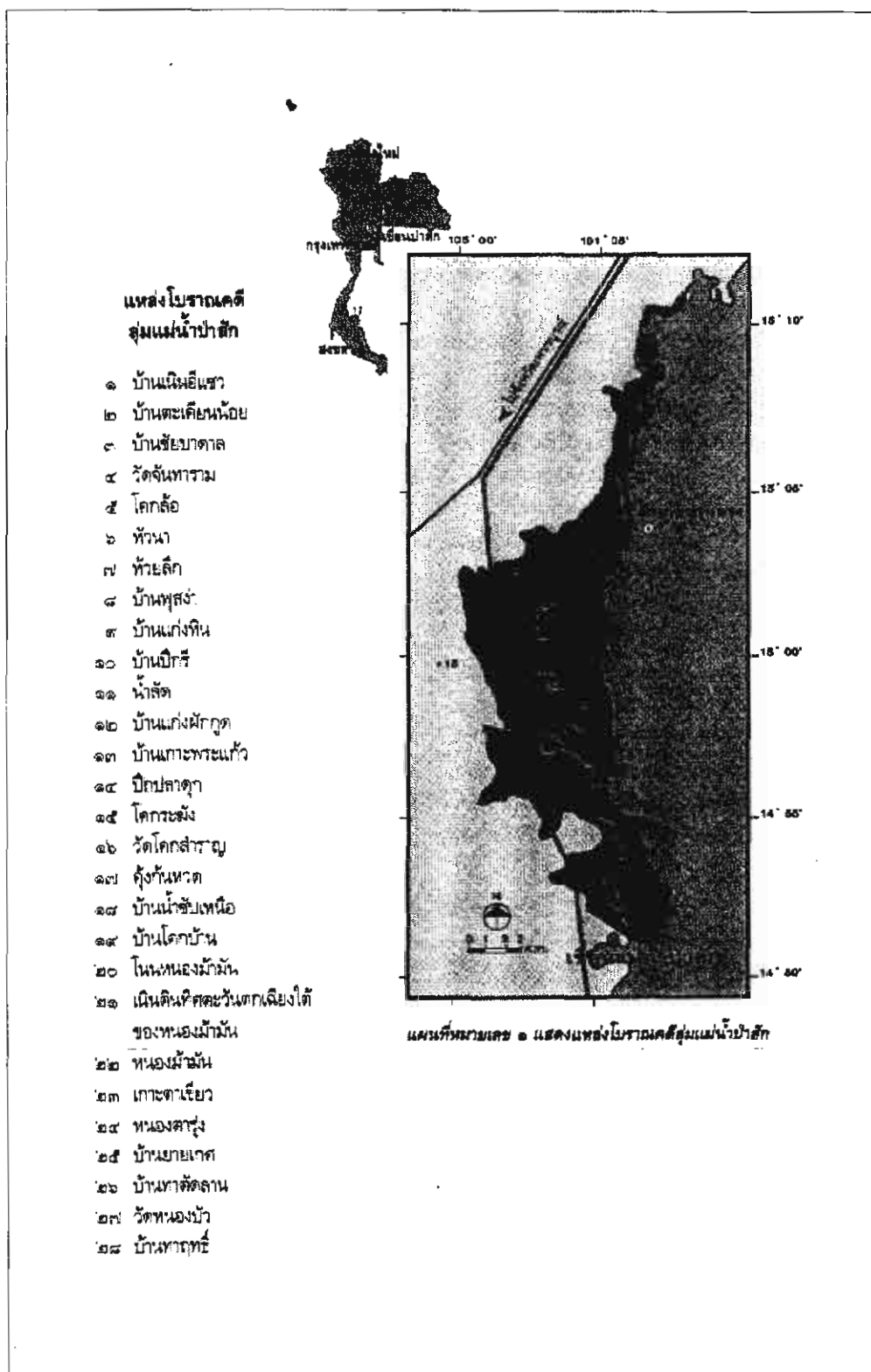
- ที่ตั้งแหล่งศิลปกรรม
- ที่ตั้งอำเภอ
- เส้นทางน้ำ
- เส้นขอบเขตลุ่มน้ำป่าสัก
- เส้นเขตอำเภอ
- เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
- เขตจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก
- จ.ชัยภูมิ
- จ.นครราชสีมา
- จ.พระนครศรีอยุธยา
- จ.เพชรบูรณ์
- จ.ลพบุรี
- จ.เลย
- จ.สระบุรี

ถนนในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

- ทางหลวงแผ่นดินสายหลัก
- ทางหลวงแผ่นดินสายรอง
- ทางหลวงสายหลัก

ที่มา จาอดการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 3.11 แหล่งโบราณคดีที่อยู่ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
(ที่มา : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, 2540)

สำหรับแหล่งโบราณคดีนั้น หากมีการศึกษาโดยละเอียดในแต่ละท้องถิ่นน่าจะมีการค้นพบแหล่งโบราณคดีแห่งใหม่ ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักในเขตจังหวัดลพบุรีเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้จะเห็นได้จากการศึกษาโดยละเอียดในพื้นที่ซึ่งจะกลายเป็นอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ยังมีการค้นพบแหล่งโบราณคดีแห่งใหม่เพิ่มเติมจากแหล่งโบราณคดีที่กรมศิลปากรประกาศในเอกสารวิชาการอีกหลายแห่งด้วยกัน อีกทั้งจากการออกศึกษาในภาคสนามพบว่า ข้อมูลจากการสอบถามชาวบ้านส่วนใหญ่ระบุว่า มีพื้นที่อีกหลายแห่งที่ชาวบ้านขุดพบโบราณวัตถุ และมีกระบวนการนำออกจำหน่ายโดยผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือแม้กระทั่งมีการขอเช่าเหมาพื้นที่เพื่อทำการขุดหาโบราณวัตถุไปจำหน่ายในราคาไร่ละ 8,000 บาท ซึ่งในส่วนนี้ผู้ศึกษามีได้เขาไปศึกษาโดยละเอียด เนื่องจากเหตุผลทางด้านความปลอดภัย แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำความผิดทำให้เกิดความเสียหายแก่ทางด้านโบราณคดีเป็นอันมาก เนื่องจากแหล่งโบราณคดีที่ถูกขุดค้นจะเกิดความเสียหาย และ โบราณวัตถุที่ขายไปสู่ตลาดก็ไม่สามารถระบุที่มาได้ จึงเกิดการสูญหายของข้อมูลทางด้านโบราณคดีอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

3.6.2 แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสำรวจในภาคสนาม พบว่าลุ่มน้ำป่าสักเป็นลุ่มน้ำที่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลาง และถูกโอบล้อมด้วยภูเขาทั้งสองด้าน จึงทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักอุดมไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภท น้ำตก ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำป่าสัก นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทแหล่งน้ำ น้ำตก ถ้ำ และภูเขาหินปูน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักแล้ว ยังมีการค้นพบแหล่งซากดึกดำบรรพ์ของสิ่งมีชีวิต (Fossil) ซึ่งถือเป็นแหล่งที่มีความสำคัญทางธรณีสัณฐานวิทยา (Geomorphology) และมีบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศทั้งดงมซึ่งถือเป็นบริเวณที่มีคุณค่าทางด้านภูมิลักษณะธรรมชาติ (Physiography) ซึ่งรายละเอียดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักปรากฏในตารางที่ 3.15 และแผนที่ 3.31 ส่วนตำแหน่งพิกัดของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักแสดงดังตารางที่ ผ-ง.2

ตารางที่ 3.38 แหล่งท่องเที่ยวที่ปรากฏในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

ลำดับ	ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	พิกัดของแหล่งท่องเที่ยว							ระดับความสำคัญ
		พิกัด ละติจูด	พิกัด ลองจิจูด	พิกัด พิกัด	พิกัด พิกัด	พิกัด พิกัด	พิกัด พิกัด	พิกัด พิกัด	
จังหวัดเพชรบูรณ์									
1.	สวนรุกขชาติชัชชมภู					✓			1
2.	หมู่บ้านอีสานสามัคคี	✓							3
3.	ถ้ำน้ำบึง		✓						2
4.	อ่างเก็บน้ำห้วยป่าแดง				✓				2
5.	วัดช้างเผือก	✓							2
6.	ค่ายพ่อขุนผาเมือง							✓	1

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งโบราณคดี	จังหวัดพิจิตร							รวม
		วัดพระ แก้ว	วัด พระ แก้ว	วัดพระ แก้ว	วัดพระ แก้ว	วัดพระ แก้ว	วัดพระ แก้ว	วัดพระ แก้ว	
7.	สวนรุกขชาติหนองนารี (สวนรุกข ชาติผาเมือง)					✓			2
8.	เนินมหัสจรรย์ (เขาค้อ)							✓	3
9.	จุดชมวิว (อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว- สะพานพ่อบุญผาเมือง)							✓	2
10.	อนุสาวรีย์พ่อบุญผาเมือง	✓							1
11.	ไร่ก้านจุล							✓	1
12.	บ้านหนองปลา							✓	3
13.	ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	✓							2
14.	น้ำตกอ่างศิลาตาด			✓					2
15.	น้ำตกธารสวรรค์			✓					2
16.	สุสานหอยหิน 15 ล้านปี							✓	3
17.	อุทยานแห่งชาติตาหมอก			✓			✓		2
จังหวัดพิจิตร									
18.	น้ำตกป่าสนหินลาด			✓					3
19.	น้ำตกสวนมะเดื่อปี 2000			✓					2
20.	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาสมโภชน์						✓		2
21.	น้ำตกวังแสนดี			✓					4
22.	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา						✓		2
23.	วัดพรหมรังสี	✓							1
24.	เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์				✓				
จังหวัดสระบุรี									
25.	ฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์สระบุรี							✓	3
26.	ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง หลังเก่า พ.ศ.2382	✓							3
27.	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจังหวัดสระบุรี	✓							1
28.	วัดศาลาแดง (พระพุทธรูป รัตนไตร)	✓							1

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว							ระดับ ความ วิกฤต
		สวน	วัด	ถ้ำ	บึง	ทะเลสาบ	น้ำตก	อื่นๆ	
29.	สวนสาธารณะบึงศาลเคี้ยว				✓				2
30.	บึงโจ้ง				✓				2
31.	บึงวัดเพชร				✓				2
32.	วัดต้นตาล (ศูนย์ทอผ้าพื้นเมือง)	✓							2
33.	ศาลเจ้าปึงแก่กงม่า	✓							2
34.	วัดถ้ำพระธาตุเจริญธรรม		✓						2
35.	ถ้ำขาม (ถ้ำมะขาม)		✓						2
36.	สวนพฤกษศาสตร์พุแค					✓			1
37.	สวนรุกขชาติ และน้ำตกมวกเหล็ก			✓		✓			1
38.	น้ำตกคงพญาเย็น			✓					2
39.	น้ำตกเจ็ดสาวน้อย			✓					2
40.	ทะเลสาบบ้านหมอ				✓				2
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา									
41.	แหล่งทำมีดอรัญญิก	✓							2
รวม		11	3	2	6				

จากตารางที่ 3.38 จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในลุ่มน้ำป่าสักทั้ง 41 แห่งนั้น สามารถแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ได้ 7 ประเภท และในแต่ละประเภทมีจำนวนแหล่งศิลปกรรมที่แตกต่างกันดังนี้คือ

- 1) แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม 11 แห่ง ได้แก่ หมู่บ้านทอผ้าพื้นเมือง วัด อนุสาวรีย์และศาลต่าง ๆ
- 2) ถ้ำ 3 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีวัดเป็นผู้ดูแล ยกเว้นถ้ำขามซึ่งอยู่ในความดูแลของสถาน

สงเคราะห์คนชรา

- 3) น้ำตก 9 แห่ง ซึ่งมีอยู่กระจายตั้งแต่ตอนต้นของกลุ่มน้ำ จนถึงตอนกลางก่อนข้างปลาย
- 4) แหล่งน้ำขนาดใหญ่ 6 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนโดยรอบ ทั้งนี้แหล่งน้ำเหล่านี้เป็นอ่างเก็บน้ำ และ บึง หรือ ทะเลสาบ ที่เกิดจากการเปลี่ยนทิศทาง (Ox Bow Lake) ของลำน้ำป่าสัก
- 5) สวน 4 แห่ง ซึ่งมีทั้งสวนสาธารณะ สวนรุกขชาติ และสวนพฤกษศาสตร์
- 6) ป่าไม้ 3 แห่ง ซึ่งมีทั้งที่เป็นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

7) แหล่งท่องเที่ยวที่ไม่สามารถจัดอยู่ในทั้ง 6 กลุ่มที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถแยกย่อยเป็น 5 ประเภท ดังนี้

- 7.1 ค่ายทหาร จำนวน 1 แห่ง
- 7.2 แหล่งที่มีความพิเศษด้านภูมิลักษณะวรรณ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ จุฑามิว และ เนินมหัศจรรย์
- 7.3 แหล่งที่มีความพิเศษทางด้านธรณีสัณฐานวิทยา (Geomorphology) เป็นแหล่งที่มีการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ จำนวน 2 แห่ง
- 7.4 ไร่และร้านขายสินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำนวน 1 แห่ง
- 7.5 สวนสัตว์ จำนวน 1 แห่ง

ทั้งนี้ หากมองในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวจะตั้งในลักษณะกระจายตัวไปตามเส้นทางคมนาคม นอกจากนี้ ยังมีแหล่งธรรมชาติที่น่าสนใจมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีกหลายแห่ง เช่น น้ำตกโกรกอีค และน้ำตกโกรกอีเวอร์ อยู่ในจังหวัดสระบุรี ซึ่งเข้าถึงได้เฉพาะการเดินทางเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักยังมีสถานที่อีกหลายแห่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ได้อีก ซึ่งจำนวนของแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่อาจทำให้จำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ลุ่มน้ำเพิ่มขึ้นเป็น 50 แห่งได้ในอนาคต แต่การพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวจะต้องเป็นการพัฒนาในเชิงอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในแง่ของการจัดการเป็นสำคัญ

3.6.3 ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาส่วนใหญ่ในการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและการท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาในเรื่องของข้อมูลซึ่งมักกระจายและไม่เป็นระบบ แม้กระทั่งในหน่วยงานเดียวกันก็ตาม ในส่วนนี้น่าจะมีการให้ทุนสำหรับงานวิจัยเพื่อการจัดระบบข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้มักมีความผิดพลาดอยู่เสมอ เช่น การระบุสถานที่ตั้งของโบราณสถานผิด หรือข้อมูลที่ได้จากแต่ละแหล่งไม่ตรงกัน เช่น เรื่องการระบุขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำที่แต่ละหน่วยงานใช้ไม่ตรงกัน เป็นต้น
2. ปัญหาในการออกศึกษาเก็บข้อมูลในภาคสนาม ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องของความปลอดภัย ทั้งนี้ บางครั้งสถานที่ที่เป็นโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้วกลับกลายเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งเสื่อมโทรม มีผู้ติดยาเสพติดเข้าไปอาศัยอยู่ ทำให้ไม่สามารถเข้าไปเก็บข้อมูลได้ เช่น ที่ถ้ำวิมานจักรี จังหวัดสระบุรี เป็นต้น หรือแม้กระทั่งบางจุดซึ่งมีการลักลอบขุดโบราณวัตถุไปขาย คณะผู้ศึกษาเองก็ไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวได้
3. ปัญหาในเรื่องของงบประมาณที่มีอยู่จำกัด จึงทำให้งานสำรวจต่าง ๆ เป็นไปได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามผลงานจากการศึกษาในครั้งนี้ น่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ และผู้ที่สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าในรายละเอียดต่อไปได้

การศึกษาเพื่อกำหนดเขตวิกฤตสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำ ในลุ่มน้ำป่าสัก

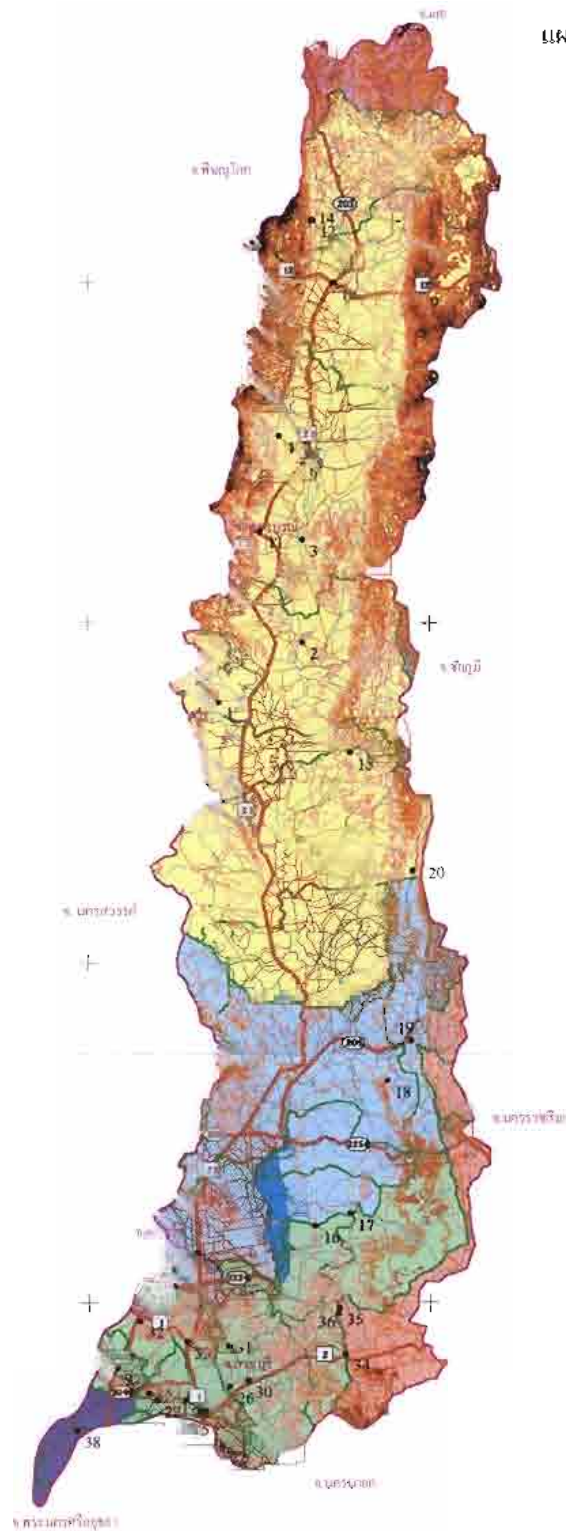
แผนที่ 3.31 ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

สัญลักษณ์

- ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว
- เส้นทางน้ำ
- เส้นชั้นความสูง (m) (min=100, max=1500)
 - 100 - 300 m.
 - 301 - 500 m.
 - 501 - 700 m.
 - 701 - 900 m.
 - 901 - 1500 m.
- เส้นขอบเขตลุ่มน้ำป่าสัก
- เส้นเขตอำเภอ
- เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
- เขตจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก
 - จ.ชัยภูมิ
 - จ.นครราชสีมา
 - จ.พระนครศรีอยุธยา
 - จ.พิจิตร
 - จ.อุทัย
 - จ.สระบุรี

ถนนในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

- ทางหลวงแผ่นดินสายหลัก
- ทางหลวงแผ่นดินสายรอง
- ทางหลวงสายหลัก

ที่มา : ขบวนการสำรวจภาคสนาม

3.7) ด้านคุณภาพชีวิตและสาธารณสุข

ในการศึกษาด้านคุณภาพชีวิตและสาธารณสุขในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านสถานะสุขภาพด้านสุขภาพกาย และด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ในการศึกษาดังกล่าวจะมุ่งเน้นการใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่มีอยู่แล้วจากหน่วยงานเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดของผลการศึกษาในแต่ละด้านมีดังนี้

3.7.1 ด้านคุณภาพชีวิต

1) ด้านทรัพยากรสาธารณสุข ในพื้นที่นี้ได้แก่ โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลชุมชน สถานีอนามัย และจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านสาธารณสุขจากการศึกษาพบว่า กระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานสาธารณสุขระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก มีความพร้อมในการจัดบริการสาธารณสุขให้มีเพียงพอครอบคลุมในทุกพื้นที่ และได้พัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความพร้อมในการให้บริการแก่ประชาชนตลอดเวลา (ตารางที่ 3.39) นอกจากนี้ ยังมีอาสาสมัครสาธารณสุขที่จัดให้มีขึ้นเพื่อดูแลกันเองเมื่อมีการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ซึ่งรายละเอียดของทรัพยากรสาธารณสุขในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก มีดังนี้

ตารางที่ 3.39 ข้อมูลด้านทรัพยากรสาธารณสุขในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

จังหวัด	อำเภอ / กิ่งอำเภอ	เทศบาล	ตำบล	สถานบริการสาธารณสุข	
				รพ.	สอ.
ชัยภูมิ	3	1	8	3	11
นครราชสีมา	4	0	13	3	20
เพชรบูรณ์	11	11	98	11	100
ลพบุรี	8	7	45	7	49
สระบุรี	10	10	64	9	83
พระนครศรีอยุธยา	4	5	28	4	29
รวม	40	34	263	37	292

1.1 โรงพยาบาลในระดับจังหวัด ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักมีโรงพยาบาลศูนย์สระบุรีซึ่งถือเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ มีจำนวน 800 เตียง ที่นอกจากจะให้บริการรักษาพยาบาลคนไข้แล้ว ยังมีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงแก่โรงพยาบาลที่เล็กในเขตพื้นที่เดียวกัน

- โรงพยาบาลระดับจังหวัดที่มีขนาดเล็ก เรียกว่า โรงพยาบาลทั่วไป ซึ่งมีอยู่ในทุกจังหวัด มีบทบาทหน้าที่หลักในการรักษาพยาบาลผู้ป่วย

- โรงพยาบาลในระดับอำเภอ เรียกว่า โรงพยาบาลชุมชน มีหน้าที่รักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคแก่ประชาชน

1.2 หน่วยงานเทศบาล เทศบาลจะมีฝ่ายการแพทย์และอนามัยที่ให้บริการดูแลสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน และมีกองอนามัยสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ในด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

1.3 สถานีอนามัยระดับตำบล โดยทั่วไปมี 1 สถานีอนามัยต่อ 1 ตำบล ยกเว้น บางตำบลซึ่งมีพื้นที่กว้างหรือมีประชากรมาก ซึ่งอาจจะมีมากกว่า 1 อาจถึง 3 แห่งก็ได้ สถานีอนามัยตำบลจะมีเจ้าหน้าที่จำนวน 3 คน ส่วนใหญ่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี มีความรู้ความสามารถในการให้บริการรักษาพยาบาลพื้นฐานแก่ประชาชน สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ สุขาภิบาล และงานอื่น ๆ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนที่จะได้รับการอบรมฟื้นฟูให้มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะอย่างไป

2) **ด้านคุณภาพชีวิต** คุณภาพชีวิตเป็นคำที่มีความหมายรวมถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ และในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ คุณภาพชีวิตของประชาชนจะดีหมายถึง ครอบครัวนั้นหรือชุมชนนั้นได้บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ)

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) เป็นสิ่งจำเป็นแก่การครองชีพพื้นฐานของบุคคล หรือเป็นความต้องการขั้นต่ำของชุมชน เพื่อที่จะใช้เป็นเกณฑ์ตรวจสอบได้ว่า ในชุมชนหนึ่ง ๆ นั้นยังขาดแคลนในเรื่องใดบ้าง จปฐ จะเป็นความต้องการต่ำสุดที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขพอควร ซึ่ง จปฐ ในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันไป เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ได้ถูกนำมาใช้เป็นดัชนีชี้วัดถึงความเป็นอยู่ดังกล่าว โดยเริ่มมีการทดลองปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และนำมาใช้เป็นเครื่องมือของกลวิธีหลักทางการสาธารณสุขตั้งแต่มีแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 5 เป็นต้น

การประเมินคุณภาพชีวิตในการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูล จปฐ ปี พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกิดจากการจัดเก็บข้อมูลในระดับครัวเรือนทุกหมู่บ้านในชนบททั่วประเทศ โดยคัดเลือกจังหวัด อำเภอ และตำบล ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักนำมาประมวลผลเป็นหมวดหมู่และจัดระดับตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อประเมินระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกครัวเรือนตามหมวดต่าง ๆ 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด

จากผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก 7 จังหวัด 34 อำเภอ และ 263 โดยพบว่า

1) ระดับจังหวัด จากผลการสำรวจรายตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบเปรียบเทียบกับหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ศึกษา พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับดีมากคือ ร้อยละ 91.40 ส่วนจังหวัดสระบุรี ลพบุรี และนครราชสีมา อยู่ในระดับดี และจังหวัดเพชรบูรณ์ เลย และชัยภูมิ อยู่ในระดับปานกลาง หมู่บ้านในทุกจังหวัดของพื้นที่ศึกษาที่มีดัชนีได้เกณฑ์มาตรฐาน 2 หมวด คือ หมวดที่ 1 สุขภาพดี และ

หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม ส่วนหมู่บ้านในทุกจังหวัดของพื้นที่ศึกษาที่มีดัชนีไม่ได้เป้าหมายตามเกณฑ์มาตรฐาน คือ หมวดที่ 5 รายได้มากกว่า 20,000 บาท/ปี และหมวดที่ 6 ยากร่วมพัฒนา ดังตามตาราง 3.40

ตารางที่ 3.40 เปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิต (จำแนกรายจังหวัด)

จังหวัด \ ระดับ	สุขภาพดี	มีบ้านอาศัย (ร้อยละ)	การศึกษาถ้วนทั่ว (ร้อยละ)	ครอบครัวสุขสบาย (ร้อยละ)	รายได้มาก (ร้อยละ)	ยากร่วมพัฒนา (ร้อยละ)	พาสู่คุณธรรม (ร้อยละ)	บำรุงสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ)	หมู่บ้านคุณภาพชีวิต (ร้อยละ)
เป้าหมาย	80.83	88.00	88.86	91.75	70.00	91.67	90.00	90.00	
สระบุรี	98.07	90.91	95.66	93.17	55.67	64.25	90.25	89.18	84.63
ลพบุรี	98.41	94.53	93.81	93.87	46.90	76.55	93.27	94.29	86.45
พระนครศรีอยุธยา	96.64	95.89	97.48	95.03	84.24	76.18	92.03	93.73	91.40
เพชรบูรณ์	94.13	78.29	83.93	79.99	15.89	57.93	80.13	82.14	70.62
เลย	94.57	82.16	87.51	84.45	8.5	77.16	86.18	95.25	76.97
ชัยภูมิ	93.81	85.62	86.21	83.77	8.6	66.73	82.38	90.65	76.00
นครราชสีมา	88.08	90.34	90.21	89.90	19.6	69.46	88.2	95.25	80.00

2) ระดับอำเภอ ในภาพรวมของอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก 34 อำเภอ พบว่ามีหมู่บ้านที่พัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ในระดับดีมาก จำนวน 19 อำเภอ และในระดับดี 15 อำเภอ โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 3.41

- จังหวัดสระบุรี มีเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเป้าหมายในหมวดที่ 5 จำนวน 2 อำเภอ หมวดที่ 6 จำนวน 4 อำเภอ และไม่มีข้อมูล 3 หมวด 4 อำเภอ
- จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเป้าหมาย ในหมวดที่ 3 จำนวน 7 อำเภอ หมวดที่ 5 ทุกอำเภอ หมวดที่ 6 จำนวน 9 อำเภอ และหมวดที่ 8 จำนวน 1 อำเภอ
- จังหวัดลพบุรี มีเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเป้าหมายในหมวดที่ 5 จำนวน 5 อำเภอ
- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตต่ำกว่าเป้าหมายในหมวดที่ 3 จำนวน 1 อำเภอ หมวดที่ 6 จำนวน 2 อำเภอ

ตารางที่ 3.41 เปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพชีวิตจำแนกรายอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

ดัชนี รายอำเภอ	1.สุขภาพ ดี	2.มีบ้าน อาศัย	3.การ ศึกษา ถ้วนทั่ว	4.ครอบ ครัว สุขสบาย	5.รายได้ มาก	6.อยาก ร่วม พัฒนา	7.พา สู่ คุณธรรม	8.บำรุง สิ่งแวดล้อม	หมู่บ้าน คุณภาพชีวิต (ร้อยละ)
จ.สระบุรี									
อ.เมือง	96.5	94.1	98.9	98.3	71.3	89.7	95.2	92.5	92.1
อ.แก่งคอย	97.3	94.9	98.8	98.1	71.4	87.2	96.2	95.4	92.4
อ.มวกเหล็ก	88.9	95.0	91.6	96.8	62.4	87.5	94.5	97.5	89.3
อ.เสาไห้	98.2	99.0	96.9	98.7	71.3	90.6	98.5	96.8	93.7
อ.พระพุทธบาท	89.1	91.7	90.1	96.9	53.7	84.4	96.9	93.5	87.0
อ.วังม่วง	97.6	98.2	85.2	97.1	73.6	88.9	95.2	98.9	91.9
อ.เฉลิมพระเกียรติ	99.5	95.4	99.8	99.5	75.6	91.1	95.3	98.9	94.4
อ.หนองไค	96.8	94.4	97.4	99.4	****	****	91.9	*****	96.0
อ.หนองแซง	97.3	97.0	99.4	98.1	****	****	97.7	****	97.9
อ.วิหารแดง	79.8	83.3	88.0	89.0	****	****	90.0	****	86.0
อ.บ้านหมอ	98.5	97.8	99.9	97.7	****	****	97.4	****	98.2
จ.ลพบุรี									
อ.ชัยบาดาล	97.0	98.3	84.2	97.6	72.3	92.8	98.2	98.8	92.4
อ.ท่าหลวง	99.3	98.9	93.4	98.1	61.9	91.4	96.0	98.7	92.2
อ.พัฒนานิคม	97.5	97.1	90.6	97.3	85.7	90.9	95.7	96.8	93.9
อ.ลำสนธิ	95.8	94.9	89.1	97.1	39.6	85.2	94.1	89.9	85.7
อ.โคกเจริญ	89.5	97.2	73.2	98.2	28.9	94.5	96.3	98.6	84.5
อ.สระโบสถ์	97.5	99.2	99.8	99.5	24.1	96.5	98.5	99.2	89.3
อ.โคกสำโรง	98.2	98.8	92.5	97.4	52.8	90.2	97.0	98.9	90.7
อ.เมือง	97.1	98.9	94.9	98.2	81.4	87.8	97.5	98.6	94.3
จ.พระนครศรีอยุธยา									
อ.นครหลวง	92.1	98.0	98.5	96.8	92.4	96.4	98.8	99.5	96.6
อ.ท่าเรือ	96.2	97.0	85.0	98.5	79.0	95.2	97.5	99.2	93.4
อ.พระนคร	91.7	98.3	97.7	96.9	82.4	85.4	96.7	95.5	93.1
อ.บางปะหัน	97.7	99.0	98.5	98.9	82.0	96.2	97.2	98.8	96.1

ดัชนี รายอำเภอ	1.สุขภาพ ดี	2.มีบ้าน อาศัย	3.การ ศึกษา ถ้วนทั่ว	4.ครอบ ครัว สุขสบาย	5.รายได้ มาก	6.อยาก ร่วม พัฒนา	7.พา คู่ คุณธรรม	8.บำรุง สิ่งแวดล้อม	หมู่บ้าน คุณภาพชีวิต (ร้อยละ)
จ.เพชรบูรณ์									
อ.บึงสามพัน	91.4	92.0	86.9	97.2	47.6	82.7	92.2	92.0	85.2
อ.เมือง	96.8	95.7	95.2	97.0	59.4	86.4	94.3	95.0	90.0
อ.หล่มสัก	97.8	94.3	94.3	96.7	47.4	88.0	93.1	82.7	86.8
อ.วิเชียรบุรี	93.0	94.5	84.5	96.8	47.4	89.5	94.0	96.7	87.0
อ.หนองไผ่	94.3	92.1	75.5	94.7	38.7	84.2	91.7	90.0	82.6
อ.ศรีเทพ	95.0	92.9	86.2	95.4	52.0	84.9	92.8	90.9	86.2
อ.หล่มเก่า	98.6	95.3	89.6	97.4	38.8	92.4	95.1	99.0	88.2
อ.น้ำหนาว	91.4	92.0	86.9	97.2	47.6	82.7	92.2	92.0	85.2
อ.เขาค้อ	93.0	88.6	83.6	91.1	41.3	83.4	94.3	****	82.2
อ.วังโป่ง	96.3	94.5	86.6	98.1	22.9	93.5	94.9	97.8	85.6
อ.ชนแดน	96.8	95.7	95.2	97.0	59.4	86.4	94.3	95.0	90.0

3) ระดับตำบล ในภาพรวมของตำบลในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก 263 ตำบล พบว่ามีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ปานกลางจำนวน 14 ตำบล อยู่ในเกณฑ์ดีจำนวน 77 ตำบล และอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมากจำนวน 51 ตำบล (ดังตารางที่ ผ-จ.1 ถึงตารางที่ ผ-จ.5)

- จังหวัดสระบุรี ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิต พบว่ามีตำบลที่มีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง 1 ตำบล ในระดับดี จำนวน 15 ตำบล และระดับดีมาก จำนวน 48 ตำบล
- จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิต พบว่ามีตำบลที่มีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง 2 ตำบล ในระดับดี จำนวน 65 ตำบล และระดับดีมาก จำนวน 25 ตำบล
- จังหวัดลพบุรี ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิต พบว่ามีตำบลที่มีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับดีจำนวน 5 ตำบล และระดับดีมาก 27 ตำบล
- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิต พบว่ามีตำบลที่มีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับดีมาก จำนวน 25 ตำบล
- จังหวัดนครราชสีมา เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิต มีตำบลที่มีหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับดีมาก จำนวน 7 ตำบล และในระดับดี จำนวน 1 ตำบล

โดยสรุปเมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐานหมู่บ้านคุณภาพชีวิตในระดับตำบล พบว่าหมวดที่ 5 คราวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี มีจำนวนหมู่บ้านที่มีเกณฑ์ต่ำกว่าเป้าหมายจำนวน 125 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 47.5 ของตำบลในเขตพื้นที่ศึกษา และพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ถึงร้อยละ 32.3 ของเขตพื้นที่ศึกษา (85 ตำบล)

3.7.2 สถานะสุขภาพของประชาชน

จากการศึกษาโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาของสถานีนามัย (แบบฟอร์ม ร.506) ซึ่งรวบรวมข้อมูลเป็นรายหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด จำแนกเป็นรายโรค และรายเดือน โดยรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – 2542 นำมาวิเคราะห์หาอัตราป่วย 3 ปี และค่ามัธยฐาน พร้อมทั้งนำมาจัดระดับเปรียบเทียบกับเกณฑ์โดยใช้เป้าหมายการพัฒนาสาธารณสุขตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – พ.ศ.2544) และค่ามัธยฐาน ซึ่งผลการศึกษาสถานะสุขภาพแยกตามประเภทโรคทั้ง 6 โรคของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก จำนวน 6 จังหวัด 37 อำเภอ 248 ตำบล โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ ผ-จ.6 ถึงตารางที่ ผ-จ.13

1) โรคอุจจาระร่วง (Acute Diarrhea) พบว่า จังหวัดที่มีอัตราการป่วยสูงระดับรุนแรง (Critical) ในพื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอัตราป่วย 4,572.41 ต่อประชากรแสนคน

2) โรคอาหารเป็นพิษ (Food Poisoning) โดยเฉลี่ยเป็นโรคที่พบและเป็นปัญหามากในพื้นที่ศึกษา โดยจังหวัดที่มีอัตราการป่วยสูงในระดับรุนแรง (Critical) คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอัตราป่วย 441.99 ต่อประชากรแสนคน

3) โรคบิด (Dysentery) จากรายงานไม่พบอัตราการป่วยในระดับรุนแรงในพื้นที่ศึกษา

4) โรคมาลาเรีย (Malaria) พบว่า จังหวัดที่มีอัตราการป่วยของโรคนี้สูงที่สุด และอยู่ในระดับรุนแรง (Critical) คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีอัตราป่วย 41.06 ต่อประชากรแสนคน

5) โรคพิษจากสารกำจัดศัตรูพืช (Pesticide Poisoning) จากข้อมูลรายงานการเฝ้าระวังโรคปี พ.ศ.2540 – 2542 ซึ่งเป็นผลจากการวินิจฉัยสุดท้ายที่ได้จากโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลจังหวัด และโรงพยาบาลชุมชน (ระดับอำเภอ) พบว่า ผู้ป่วยจะจะไม่ไปรับบริการที่สถานีนามัย แต่จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเมื่อมีอาการหนัก จากสถิติข้อมูลจึงไม่พบอัตราการป่วยในระดับที่รุนแรงในพื้นที่ศึกษา

6) โรคไข้เลือดออก (Haemorrhagic Fever) จากรายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาปี พ.ศ. 2540 – 2542 ไม่พบว่ามีอัตราการป่วยในระดับรุนแรงในพื้นที่ศึกษา

7) โรคพิษจากสารตะกั่ว (Lead Poisoning) จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการเฝ้าระวังโรคทางระบาดวิทยา ปี พ.ศ.2540 – พ.ศ.2542 พบว่า มีเพียงอำเภอเดียวเท่านั้นที่มีอัตราการป่วย คือ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบกับเป้าหมายการลดปัญหาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – พ.ศ.2544) ได้กำหนดเป้าหมายของประชากรกลุ่มเสี่ยง จึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายทั่วไปได้

กล่าวโดยสรุปสถานะสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ศึกษาลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งพิจารณาจากอัตราป่วยของประชาชนด้วยโรคอุจจาระร่วง โรคอาหารเป็นพิษ โรคบิด โรคมาลาเรีย โรคพิษจากสารฆ่าแมลง และโรคไข้เลือดออก สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ระดับจังหวัด พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอัตราป่วยสูงในระดับรุนแรงด้วยโรคอุจจาระร่วง และโรคอาหารเป็นพิษ ส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดนครราชสีมา มีอัตราป่วยสูงในระดับรุนแรงด้วยโรคไข้มาลาเรีย และเมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมพบว่าจังหวัดที่มีสถานะสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้มี 2 จังหวัด คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนพื้นที่ศึกษาของจังหวัดสระบุรี ลพบุรี ชัยภูมิ และนครราชสีมา จะอยู่ในระดับปานกลาง
- 2) ระดับอำเภอ จากการศึกษาค้นข้อมูลการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาในระดับอำเภอของพื้นที่ศึกษา พบว่า สถานะสุขภาพของประชาชนในระดับต่างๆ สรุปได้ดังตารางที่ 3.42

ตารางที่ 3.42 สถานะสุขภาพของประชาชนระดับอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

เกณฑ์ประเมิน ระดับ	พื้นที่ศึกษา	
	จังหวัด	อำเภอ
ดีมาก	จ.สระบุรี	อ.หนองโดน
ดี	จ.สระบุรี	อ.วังม่วง อ.เฉลิมพระเกียรติ
	จ.ลพบุรี	อ.สระโบสถ์
	จ.เพชรบูรณ์	อ.หนองไผ่ อ.บึงสามพัน
	จ.นครราชสีมา	กิ่ง อ.เทพารักษ์ อ.สีคิ้ว
ปานกลาง	จ.พระนครศรีอยุธยา	อ.ท่าเรือ อ.บางปะหัน
	จ.สระบุรี	อ.เมือง อ.พระพุทธบาท
	จ.ลพบุรี	อ.ท่าหลวง อ.ชัยบาดาล
	จ.เพชรบูรณ์	อ.หล่มสัก อ.หล่มเก่า อ.เมือง อ.วิเชียรบุรี, อ.น่านาหว อ.วังโป่ง อ.ชนแดน อ.ศรีเทพ
	จ.ชัยภูมิ	อ.หนองบัวแดง อ.ภักดีชุมพล
พอใช้	จ.พระนครศรีอยุธยา	อ.นครหลวง อ.พระนครศรีอยุธยา
	จ.สระบุรี	อ.แก่งคอย อ.มวกเหล็ก อ.เสาไห้
	จ.ลพบุรี	อ.พัฒนานิคม อ.โคกเจริญ อ.โคกสำโรง
	จ.นครราชสีมา	อ.ปากช่อง อ.ด่านขุนทด
	จ.ชัยภูมิ	อ.เทพสถิต
ไม่ดี (Critical)	จ.ลพบุรี	อ.ลำสนธิ
	จ.เพชรบูรณ์	อ.เขาค้อ

3) ระดับตำบล พบว่าสถานะสุขภาพของประชาชนในตำบลต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษา มีดังนี้

- ระดับดีมาก จำนวน 6 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 2.4
- ระดับดี จำนวน 50 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 20.2
- ระดับปานกลาง จำนวน 117 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 47.2
- ระดับพอใช้ จำนวน 59 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 23.8
- ระดับไม่ดี (Critical) จำนวน 16 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 6.5

3.7.3 ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

1) ลักษณะข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จะทำการเก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ และสถานอนามัย ในพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยเจ้าหน้าที่จะทำการสำรวจข้อมูลด้านสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมทุกครัวเรือนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ และรวบรวมเป็นข้อมูลระดับหมู่บ้านในแต่ละตำบล ส่งไปยังสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ เพื่อจัดทำเป็นรายงานของอำเภอเสนอไปยังสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด แล้วรวบรวมส่งข้อมูลในระดับจังหวัดไปยังกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนกลางต่อไป ในรูปของรายงานการปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขภาพ ซึ่งในแต่ละจังหวัดของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักมีการเก็บรวบรวมรายงานดังกล่าว เป็น 3 รูปแบบ คือ

- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา เก็บรวบรวมข้อมูลในรายงานผลงานสุขภาพ (08 รบ.3) ซึ่งมี 3 ระดับ คือ รายงานหมู่บ้านระดับตำบล รายงานตำบลระดับอำเภอ และรายงานอำเภอระดับจังหวัด

- จังหวัดสระบุรี รวบรวมข้อมูลในแบบสรุบบัญชี 1 เป็นข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ในหมวดข้อมูลสุขภาพสิ่งแวดล้อม

- จังหวัดลพบุรี รวบรวมข้อมูลในแบบสรุบบัญชี 2 ข้อมูลสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม

การเก็บรวบรวมรายงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมนั้น เจ้าหน้าที่ของสถานอนามัยแต่ละตำบลจะดำเนินการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลปีละ 3 ครั้ง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ข้อมูลงวดสุดท้ายของปี พ.ศ.2542 ซึ่งการเก็บข้อมูลในเขตเทศบาลหากเป็นเทศบาลเดิม ระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลจะแตกต่างออกไป แต่หากเป็นเทศบาลที่เกิดขึ้นใหม่ที่ปรับเปลี่ยนมาจากเขตสุขภาพเดิม ข้อมูลจะเป็นระบบเดิมสามารถนำมาวิเคราะห์ร่วมกันได้ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีเฉพาะข้อมูลนอกเขตเทศบาลและพื้นที่เทศบาลที่เกิดขึ้นใหม่เท่านั้น

สำหรับลักษณะข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จะทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม 6 กิจกรรม ในระดับครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละของครัวเรือนที่มีการปฏิบัติในพื้นที่แต่ละตำบล ดังนี้

- การมีน้ำดื่มที่สะอาดเพียงพอตลอดปี
- การมีสุขุมถุหลักสุขาภิบาล
- มีการจัดบ้านตามหลักสุขาภิบาล
- มีการก่ำนัดน้ำเสีย
- มีการปรับปรุงครวถุหลักสุขาภิบาล
- มีการควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค

การประมวลผลข้อมูลที่ได้รับรวบรวมได้ จะประกอบด้วยข้อมูลจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด และจำนวนหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทั้ง 6 กิจกรรม และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในระดับตำบล โดยการคิดเป็นร้อยละของครัวเรือนที่มีการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ต่อครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละตำบลของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

2) การประเมินระดับวิกฤตในแต่ละกิจกรรม

การประเมินผลจะแบ่งระดับของการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมสุขาภิบาลของแต่ละพื้นที่ในระดับตำบล โดยแบ่งระดับออกเป็น 5 ระดับ คือ

- ระดับ 1 หมายถึง ดีมาก
- ระดับ 2 หมายถึง ดี
- ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง
- ระดับ 4 หมายถึง พอใช้
- ระดับ 5 หมายถึง ต้องปรับปรุงแก้ไข

สำหรับรายละเอียดเกณฑ์การจัดระดับคะแนนและผลการศึกษาด้านสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมแยกตามรายการกิจกรรมทั้ง 6 ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก มีดังนี้

2.1) น้ำดื่มสะอาดเพียงพอ

ในการปรับปรุงสภาพการสุขาภิบาลของหมู่บ้านในชนบท ทางกระทรวงสาธารณสุขมีเป้าหมายในการส่งเสริมให้ประชาชนมีน้ำดื่มสะอาดเพียงพอตลอดปี โดยจะต้องจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดในอัตรา 5 ลิตร/คน/วัน ซึ่งทำได้โดยดำเนินการให้มีการสร้างถังเก็บน้ำฝนหรือโอ่งน้ำที่ถูกหลักสุขาภิบาลประจำครัวเรือน และจะต้องมีปริมาณความจุน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี หรือพิจารณาจากครัวเรือนที่ใช้น้ำจากระบบประปาต่าง ๆ ที่ผลิตน้ำสะอาด สำหรับให้ประชาชนบริโภค

จากผลการสำรวจโดยเจ้าหน้าที่อนามัยประจำสถานเอนามัยตามรายงานงวดสุดท้ายของปี พ.ศ.2542 เมื่อพิจารณาร้อยละความครอบคลุม โดยคิดจากร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติกิจกรรมต่อ หลังคาเรือนทั้งหมดในตำบลนั้น พบว่า มีค่าสูงสุดคือ ร้อยละ 100 และมีค่าต่ำสุด คือ ร้อยละ 72.30 ของหลังคา เรือนทั้งหมด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 99.01 ± 3.24 ($x \pm SD$) และมีค่าความแตกต่าง 27.70 ซึ่งผลการจัดระดับ การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักแสดงดังตารางที่ 3.43

ตารางที่ 3.43 ระดับคะแนนในกิจกรรมน้ำดื่มสะอาดพอเพียงในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	94.01 ขึ้นไป	244	94.94
2	88.51 – 94.00	7	2.72
3	83.01 – 88.50	4	1.56
4	77.51 – 83.00	-	-
5	72.00 – 77.50	2	0.78

2.2) มีส่วนถูกหลักสุขภาพ

การมีส่วนถูกหลักสุขภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนเชื้อ โรคในแหล่งน้ำ และมีผลต่ออัตราการป่วยด้วยโรคทางเดินอาหาร กระทรวงสาธารณสุขจึงส่งเสริมให้ประชาชนมีและใช้ส่วนที่ถูกหลักสุขภาพทุกหลังคาเรือน จากผลการสำรวจ พบว่า ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการ ปฏิบัติต่อหลังคาเรือนทั้งหมดในตำบลนั้น มีค่าสูงสุด คือ ร้อยละ 100 มีค่าต่ำสุดคือ ร้อยละ 63.02 มีค่าเฉลี่ย 98.59 ± 4.29 ($x \pm SD$) และมีค่าความแตกต่าง 36.98 ซึ่งผลการจัดระดับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ ลุ่มน้ำป่าสักแสดงดังตารางที่ 3.44

ตารางที่ 3.441 ระดับคะแนนในกิจกรรมมีส่วนถูกหลักสุขภาพในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	91.01 ขึ้นไป	245	95.33
2	84.01 – 91.00	5	1.95
3	77.01 – 84.00	2	0.78
4	70.01 – 77.00	1	0.39
5	63.00 – 70.00	2	0.78

2.3) มีการจัดบ้านถูกหลักสุขาภิบาล

การจัดบ้านถูกหลักสุขาภิบาลเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนเชื้อโรคในแหล่งน้ำ และมีผลต่ออัตราการป่วยด้วยโรคทางเดินอาหาร ทางกระทรวงสาธารณสุขจึงส่งเสริมให้ประชาชนมีการจัดบ้านถูกหลักสุขาภิบาล จากผลการสำรวจ พบว่า ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติต่อหลังคาเรือนทั้งหมดในตำบล มีค่าสูงสุดคือ ร้อยละ 100 มีค่าต่ำสุดคือ ร้อยละ 0 มีค่าเฉลี่ย 86.57 ± 23.16 ($x \pm SD$) และมีค่าแตกต่าง 100 ผลการจัดระดับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักดังตารางที่ 3.45

ตารางที่ 3.45 ระดับคะแนนในกิจกรรมที่มีการจัดบ้านตามหลักสุขาภิบาลในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	80.01 ขึ้นไป	210	81.17
2	60.01 – 80.00	26	10.12
3	40.01 – 60.00	2	0.78
4	20.01 – 40.00	5	1.95
5	0.00 – 20.00	14	5.45

2.4) มีการกำจัดน้ำเสีย

การกำจัดน้ำเสียเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนเชื้อโรคในแหล่งน้ำ และมีผลต่ออัตราการป่วยด้วยโรคทางเดินอาหาร ทางกระทรวงสาธารณสุขจึงส่งเสริมให้ประชาชนมีการกำจัดน้ำเสียในครัวเรือน จากผลการสำรวจ พบว่า ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติต่อหลังคาเรือนทั้งหมดในตำบลนั้น มีค่าสูงสุด คือ ร้อยละ 100 ค่าต่ำสุดคือ ร้อยละ 0 มีค่าเฉลี่ย 84.91 ± 26.46 ($x \pm SD$) และมีค่าความแตกต่าง 100 ผลการจัดระดับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักแสดงดังตารางที่ 3.46

ตารางที่ 3.46 ระดับคะแนนในกิจกรรมที่มีการกำจัดน้ำเสียในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	80.01 ขึ้นไป	206	80.16
2	60.01 – 80.00	17	6.61
3	40.01 – 60.00	10	3.89
4	20.01 – 40.00	8	3.11
5	0.00 – 20.00	16	6.23

2.5) มีการปรับปรุงครัวเรือนหลักสุขภาพ

การปรับปรุงครัวเรือนหลักสุขภาพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนเชื้อโรคในแหล่งน้ำ และมีผลต่ออัตราการป่วยด้วยโรคทางเดินอาหาร ทางกระทรวงสาธารณสุขจึงส่งเสริมให้ประชาชนมีการปรับปรุงครัวเรือนหลักสุขภาพ จากผลการสำรวจ พบว่า ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติต่อหลังคาเรือนทั้งหมดในตำบลนั้น มีค่าสูงสุดคือ ร้อยละ 100 ค่าต่ำสุดคือ ร้อยละ 0 มีค่าเฉลี่ย 84.42 ± 22.46 ($x \pm SD$) และมีค่าความแตกต่าง 100 ซึ่งผลการจัดระดับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักแสดงดังตารางที่ 3.47

ตารางที่ 3.47 ระดับคะแนนที่มีการปรับปรุงครัวเรือนหลักสุขภาพในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	80.01 ขึ้นไป	184	73.54
2	60.01 – 80.00	36	14.01
3	40.01 – 60.00	12	4.67
4	20.01 – 40.00	6	2.33
5	0.00 – 20.00	14	5.45

2.6) การควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค

การควบคุมแมลงและสัตว์นำโรคเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนเชื้อโรคในแหล่งน้ำ และมีผลต่ออัตราการป่วยด้วยโรคทางเดินอาหาร ทางกระทรวงสาธารณสุขจึงส่งเสริมให้ประชาชนมีการควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค จากผลการสำรวจ พบว่า ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติต่อหลังคาเรือนทั้งหมดในตำบล มีค่าสูงสุดคือ ร้อยละ 100 มีค่าต่ำสุดคือ ร้อยละ 0 มีค่าเฉลี่ย 91.82 ± 17.84 ($x \pm SD$) และมีค่าแตกต่าง 100 ซึ่งผลการจัดระดับการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวในลุ่มน้ำป่าสักดังตารางที่ 3.48

ตารางที่ 3.48 ระดับคะแนนที่มีการควบคุมแมลงและสัตว์นำโรคในพื้นที่ศึกษา

ระดับ	ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม	จำนวนตำบลที่ปฏิบัติกิจกรรม	
		จำนวน	ร้อยละ
1	80.01 ขึ้นไป	226	87.94
2	60.01 – 80.00	15	5.84
3	40.01 – 60.00	4	1.56
4	20.01 – 40.00	7	2.72
5	0.00 – 20.00	5	1.95

3) สรุปผลการศึกษาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด อำเภอ และระดับตำบล

เมื่อทำการประเมินเปรียบเทียบร้อยละของหลังคาเรือนที่ปฏิบัติตามกิจกรรมต่อจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด เพื่อใช้วิเคราะห์ระดับวิกฤตของพื้นที่ ผลการวิเคราะห์และประเมินระดับวิกฤตทั้งในพื้นที่ลุ่มน้ำปากสักทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด มีรายละเอียดดังนี้

3.1) ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลในระดับจังหวัด

ผลการสำรวจกิจกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากสักมีทั้งหมด 6 จังหวัด ซึ่งคิดภาพรวมของจังหวัดทั้งหมดในแต่ละกิจกรรม สรุปได้ดังตารางที่ 3.49

ตารางที่ 3.49 ร้อยละของหลังคาเรือนที่มีการปฏิบัติตามกิจกรรมด้านสุขาภิบาลระดับจังหวัดในพื้นที่ศึกษา

จังหวัด \ กิจกรรม	น้ำดื่มสะอาดเพียงพอ	มีส่วนร่วมถูกหลักสุขาภิบาล	มีการจัดบ้านตามหลักสุขาภิบาล	มีการกำจัดน้ำเสีย	มีการปรับปรุงครัวถูกหลัก	มีการควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค
สระบุรี	98.43	99.80	90.57	87.71	90.34	96.53
ลพบุรี	99.09	99.62	88.66	91.10	75.73	94.00
พระนครศรีอยุธยา	99.66	100.00	95.90	79.73	89.16	96.39
เพชรบูรณ์	98.67	96.44	81.95	88.64	78.26	88.77
ชัยภูมิ	99.85	100.00	79.45	89.89	75.43	83.49
นครราชสีมา	99.39	97.63	93.05	95.29	92.63	94.54
ค่าเฉลี่ย	99.18	98.92	88.26	88.73	83.59	92.29

จากการสำรวจข้อมูลการปฏิบัติตามกิจกรรมด้านสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากสัก พบว่า มีข้อมูลในแต่ละรายการกิจกรรมเป็นดังนี้ คือ

- น้ำดื่มสะอาดเพียงพอ ทุกจังหวัดมีน้ำดื่มสะอาดเพียงพอตลอดปี จังหวัดที่มีการปฏิบัติตามกิจกรรมด้านนี้สูงสุด คือ จังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 99.85 ของหลังคาเรือนทั้งหมด ต่ำสุด คือ จังหวัดสระบุรี คิดเป็นร้อยละ 98.43

- มีส่วนถูกหลักสุขาภิบาล พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดชัยภูมิมีส่วนร่วมครอบคลุมทุกหลังคาเรือน ต่ำสุดคือ จังหวัดเพชรบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 96.44

- การจัดบ้านตามหลักสุขาภิบาล พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการจัดบ้านถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลสูงสุด รองลงมาคือ จังหวัดนครราชสีมา สระบุรี และจังหวัดลพบุรี คิดเป็นร้อยละ 95.90 และ 93.05 และ 90.57 ตามลำดับ ต่ำสุดคือ จังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 79.45

- การกำจัดน้ำเสีย จังหวัดนครราชสีมา มีการกำจัดน้ำเสียสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 95.29 ส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการกำจัดน้ำเสียต่ำสุด ร้อยละ 72.97

- การปรับปรุงครัวเรือนหลัก มีลักษณะเช่นเดียวกับการจัดบ้านถูกหลักสุขาภิบาล คือ จังหวัดนครราชสีมา มีการปฏิบัติกิจกรรมสูงสุดคือ คิดเป็นร้อยละ 92.63 ของหลังคาเรือนทั้งหมด ส่วนจังหวัดชัยภูมิ มีการปฏิบัติกิจกรรมต่ำสุด คือ ร้อยละ 75.43

- การควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค จังหวัดสระบุรี มีร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรมควบคุมแมลง และสัตว์นำโรคมากที่สุดคือ ร้อยละ 96.53 รองลงมาคือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร้อยละ 96.39 ของหลังคาเรือนทั้งหมด ส่วนจังหวัดชัยภูมิ มีการปฏิบัติกิจกรรมต่ำสุดคือ ร้อยละ 83.49 ของหลังคาเรือนทั้งหมด

จากการจัดระดับคะแนนของจังหวัดต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก พบว่า จังหวัดที่มีคะแนนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีมาก คือ จังหวัดนครราชสีมา มีคะแนน 1.00 คะแนน รองลงมา คือ จังหวัดสระบุรี มีคะแนน 1.21 ส่วนในแต่ละรายการกิจกรรม พบว่า จังหวัดที่มีคะแนนสูงสุดด้านน้ำดื่มสะอาดพอเพียง คือ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา ส่วนกิจกรรมการมีส่วนร่วมถูกหลักสุขาภิบาลที่มีคะแนนดีมาก คือ จังหวัดสระบุรี พระนครศรีอยุธยา ชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา ส่วนที่เหลืออีก 4 กิจกรรม จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีคะแนนดีมาก ซึ่งเป็นระดับคะแนนที่สูงสุดของแต่ละรายการกิจกรรม

ตารางที่ 3.50 ระดับคะแนนของการปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขาภิบาลระดับจังหวัดในพื้นที่ศึกษา

กิจกรรม จังหวัด	น้ำดื่ม สะอาด เพียงพอ	มีส่วน ถูกหลัก สุขาภิบาล	มีการ จัดบ้าน ตามหลัก สุขาภิบาล	มีการ กำจัด น้ำเสีย	มีการปรับปรุง ครัวเรือน ถูกหลัก	มีการ ควบคุม แมลงและ สัตว์นำโรค	ค่าเฉลี่ย
สระบุรี	1.21	1.00	1.25	1.37	1.33	1.08	1.21
ลพบุรี	1.10	1.03	1.33	1.28	1.73	1.19	1.28
พระนครศรีอยุธยา	1.03	1.00	1.13	1.83	1.40	1.13	1.25
เพชรบูรณ์	1.12	1.23	1.59	1.36	1.76	1.33	1.40
ชัยภูมิ	1.00	1.00	1.44	1.11	1.86	1.44	1.31
นครราชสีมา	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00

3.2) ผลการศึกษาเปรียบเทียบในระดับอำเภอ

จากข้อมูลระดับคะแนนของการปฏิบัติกิจกรรมสุขาภิบาลระดับอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักทั้งหมด 41 อำเภอ พบว่า ผลการศึกษาร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรม แยกตามอำเภอต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักเป็นดังนี้ (ตารางที่ 3.51)

ตารางที่ 3.51 ร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขาภิบาลระดับอำเภอในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

กิจกรรม จังหวัด	น้ำดื่ม สะอาด เพียงพอ	มีส่วน ถูกหลัก สุขาภิบาล	มีการจัดบ้าน ตามหลัก สุขาภิบาล	มีการ กำจัด น้ำเสีย	มีการ ปรับปรุงครัว ถูกหลัก	มีการควบคุม แมลงและ สัตว์นำโรค
จ. สระบุรี						
อ. เมือง	100.00	100.00	83.53	71.89	94.21	94.43
อ. มวกเหล็ก	99.64	99.59	88.39	87.07	83.20	92.23
อ. แก่งคอย	99.28	99.37	97.65	97.72	94.65	98.01
อ. เสาไห้	100.00	100.00	93.38	97.96	90.64	98.41
อ. พระพุทธบาท	100.00	100.00	85.15	89.76	90.96	94.23
กิ่ง อ. วิ่งม่วง	99.85	100.00	94.27	98.58	93.56	91.04
อ. เฉลิมพระเกียรติ	98.87	98.87	89.82	62.84	80.63	98.02
อ.หนองแซง	86.92	100.00	100.00	98.89	99.14	100.00
อ.วิหารแดง	99.80	100.00	86.54	86.54	86.49	98.62
อ.หนองโดน	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
อ.บ้านหมอ	98.40	100.00	77.55	73.60	80.26	96.86
จ. ลพบุรี						
อ.พัฒนานิคม	100.00	100.00	74.41	95.30	67.39	98.49
อ.ท่าหลวง	100.00	100.00	94.25	82.40	51.33	82.40
กิ่ง อ. ลำสนธิ	93.76	97.48	84.12	92.47	70.53	91.82
อ.โคกสำโรง	100.00	100.00	91.39	100.00	50.78	100.00
อ.โคกเจริญ	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
อ.ชัยบาดาล	99.87	99.87	76.47	67.53	90.09	85.29
อ.สระโบสถ์	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
อ.เมือง	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
จ.พระนครศรีอยุธยา						
อ.นครหลวง	100.00	100.00	85.51	55.98	73.35	87.09
อ.พระนครศรีอยุธยา	100.00	100.00	100.00	88.25	87.12	100.00
อ.ท่าเรือ	98.64	100.00	98.07	74.69	96.18	98.46
อ.บางปะหัน	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

กิจกรรม จังหวัด	น้ำดื่ม สะอาด เพียงพอ	มีส่วนร่วม ถูกหลัก สุขาภิบาล	มีการจัดบ้าน ตามหลัก สุขาภิบาล	มีการ กำจัด น้ำเสีย	มีการ ปรับปรุงครัว ถูกหลัก	มีการควบคุม แมลงและ สัตว์นำโรค
จ. เพชรบูรณ์						
อ.หล่มสัก	99.20	100.00	92.99	84.42	93.39	95.24
อ.หล่มเก่า	99.63	99.82	91.98	96.57	98.21	99.56
อ.หนองไผ่	97.89	93.78	61.36	75.09	67.70	73.24
อ.เมือง	99.93	99.94	82.71	83.55	85.63	91.35
อ.ศรีเทพ	99.19	95.69	99.02	98.70	84.63	98.93
อ.น้ำหนาว	100.00	100.00	68.46	99.68	90.65	100.00
อ.วังโป่ง	100.00	100.00	67.15	78.47	56.57	82.00
อ.วิเชียรบุรี	96.97	92.80	84.72	84.16	86.50	83.21
อ.บึงสามพัน	96.56	89.37	99.36	94.05	70.47	81.67
อ.เขาค้อ	97.38	98.67	66.91	83.18	47.11	77.01
อ.ชนแดน	98.60	90.76	86.74	97.17	80.05	94.30
จ. ชัยภูมิ						
อ.หนองบัวแดง	100.00	100.00	86.49	86.49	78.24	77.46
อ.ภักดีชุมพล	99.56	100.00	95.18	95.97	85.79	79.54
อ.เทพสถิต	100.00	100.00	56.69	87.20	62.26	93.47
จ. นครราชสีมา						
อ.คำนูนทด	100.00	99.04	81.22	81.22	81.22	84.11
กิ่ง อ.เทพารักษ์	100.00	92.71	95.51	100.00	95.15	95.15
อ.สีคิ้ว	98.01	99.04	96.03	100.00	94.72	98.97
อ.ปากช่อง	99.53	99.74	99.44	99.94	99.44	99.94

เมื่อนำข้อมูลร้อยละของการปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมที่แยกตามอำเภอต่าง ๆ มาวิเคราะห์ เพื่อหาค่าระดับคะแนนของการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละอำเภอ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3.52

ตารางที่ 3.52 ผลการให้ระดับคะแนนของการปฏิบัติกิจกรรมสุขาภิบาลระดับอำเภอ

กิจกรรม จังหวัด	น้ำดื่ม สะอาด เพียงพอ	มีส่วน ถูกหลัก สุขาภิบาล	มีการจัดบ้าน ตามหลัก สุขาภิบาล	มีการ กำจัด น้ำเสีย	มีการ ปรับปรุง ครัวเรือนหลัก	มีการควบคุม แมลงและ สัตว์นำโรค	ค่าเฉลี่ย
จ. สระบุรี							
อ.เมือง	1.00	1.00	1.56	2.11	1.22	1.22	1.35
อ.มวกเหล็ก	1.00	1.00	1.17	1.33	1.33	1.00	1.14
อ.แก่งคอย	1.00	1.00	1.00	1.00	1.18	1.00	1.03
อ.เสาไห้	1.00	1.00	1.08	1.00	1.25	1.08	1.07
อ.พระพุทธบาท	1.00	1.00	1.56	1.33	1.22	1.11	1.20
กิ่ง อ.วังม่วง	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.33	1.06
อ.เฉลิมพระเกียรติ	1.17	1.00	1.00	1.67	2.33	1.00	1.36
อ.หนองแซง	3.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.33
อ.วิหารแดง	1.00	1.00	1.50	1.50	1.50	1.00	1.25
จ. เพชรบูรณ์							
อ.หนองโดน	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
อ.บ้านหมอ	1.14	1.00	1.86	2.14	1.57	1.14	1.48
อ.หล่มเก่า	1.00	1.00	1.33	1.00	1.00	1.00	1.06
อ.หล่มสัก	1.05	1.00	1.15	1.50	1.10	1.15	1.16
อ.หนองไผ่	1.27	1.27	2.55	1.91	2.18	2.00	1.86
อ.เมือง	1.00	1.00	1.56	1.56	1.50	1.25	1.31
อ.วิเชียรบุรี	1.31	1.62	1.38	1.46	1.38	1.54	1.45
อ.ศรีเทพ	1.00	1.14	1.00	1.00	1.57	1.00	1.12
อ.บึงสามพัน	1.33	1.83	1.00	1.00	2.17	1.83	1.53
อ.เขาค้อ	1.33	1.00	1.83	1.50	2.50	1.83	1.67
อ.น้ำหนาว	1.00	1.00	2.33	1.00	1.33	1.00	1.28
อ.วังโป่ง	1.00	1.00	2.00	2.00	3.00	1.00	1.67
อ.ชนแดน	1.00	1.67	1.33	1.00	1.67	1.00	1.28

กิจกรรม จังหวัด	น้ำดื่ม สะอาด เพียงพอ	มีส่วนร่วม ถูกหลัก สุขาภิบาล	มีการจัดบ้าน ตามหลัก สุขาภิบาล	มีการ กำจัด น้ำเสีย	มีการ ปรับปรุง ครัวถูกหลัก	มีการควบคุม แมลงและ สัตว์นำโรค	ค่าเฉลี่ย
จ.ชัยภูมิ							
อ.หนองบัวแดง	1.00	1.00	1.00	1.00	2.00	2.00	1.33
อ.ภักดีชุมพล	1.00	1.00	1.00	1.00	1.25	1.00	1.04
อ.เทพสถิต	1.00	1.00	2.33	1.33	2.33	1.33	1.56
จ.นครราชสีมา							
อ.ด่านขุนทด	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
กิ่ง อ. เทพารักษ์	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
อ.สีคิ้ว	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
อ.ปากช่อง	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
จ.ลพบุรี							
อ.พัฒนานิคม	1.00	1.00	1.88	1.25	2.38	1.00	1.42
อ.ท่าหลวง	1.00	1.00	1.17	1.67	3.00	1.67	1.58
อ.ชัยบาดาล	1.00	1.00	1.94	2.31	1.25	1.63	1.52
กิ่ง อ.ลำสนธิ	1.80	1.20	1.40	1.00	1.20	1.20	1.30
อ.โคกเจริญ	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
อ.โคกสำโรง	1.00	1.00	1.25	1.00	3.00	1.00	1.38
อ.เมือง	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
อ.สระโบสถ์	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
จ.พระนครศรีอยุธยา							
อ.นครหลวง	1.00	1.00	1.50	2.83	2.00	1.50	1.64
อ.พระนครศรีอยุธยา	1.00	1.00	1.00	1.50	1.50	1.00	1.17
อ.ท่าเรือ	1.10	1.00	1.00	2.00	1.10	1.00	1.20
อ.บางปะหัน	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00

3.3) ผลการศึกษาเปรียบเทียบในระดับตำบล

จากข้อมูลระดับคะแนนของการปฏิบัติกิจกรรมสุขาภิบาลระดับตำบลในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก จำนวน 257 ตำบล สามารถสรุปจำนวนตำบลที่ได้เกณฑ์ในระดับต่างๆ ดังตารางที่ 3.53

ตารางที่ 3.53 สรุปจำนวนตำบลแยกตามเกณฑ์การปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก

จังหวัด \ เกณฑ์	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำมาก	รวม
จ.สระบุรี						
อ. เมือง	5	4	-	-	-	9
อ. มวกเหล็ก	5	1	-	-	-	6
อ. แก่งคอย	11	-	-	-	-	11
อ. เสาไห้	12	-	-	-	-	12
อ. พระพุทธบาท	7	2	-	-	-	9
กิ่ง อ. วังม่วง	3	-	-	-	-	3
อ. เฉลิมพระเกียรติ	3	3	-	-	-	6
อ.หนองแซง	2	-	-	-	-	2
อ.วิหารแดง	1	1	-	-	-	2
อ.หนองโดน	1	-	-	-	-	1
อ.บ้านหมอ	5	1	1	-	-	7
จ.ลพบุรี						
อ.พัฒนานิกม	5	3	-	-	-	8
อ.ท่าหลวง	3	2	1	-	-	6
กิ่ง อ. ลำสนธิ	4	1	-	-	-	5
อ.โคกสำโรง	2	2	-	-	-	4
อ.โคกเจริญ	3	-	-	-	-	3
อ.ชัยบาดาล	7	8	1	-	-	16
จ.พระนครศรีอยุธยา						
อ.นครหลวง	5	6	1	-	-	12
อ.พระนครศรีอยุธยา	3	1	-	-	-	4
อ.ท่าเรือ	8	2	-	-	-	10
จ.เพชรบูรณ์						
อ.หล่มสัก	17	3	-	-	-	20
อ.หล่มเก่า	9	-	-	-	-	9

จังหวัด \ เกณฑ์	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำมาก	รวม
อ.หนองไผ่	4	5	2	-	-	11
อ.เมือง	13	2	-	1	-	16
อ.ศรีเทพ	7	-	-	-	-	7
อ.น้ำหนาว	2	1	-	-	-	3
อ.วังโป่ง	-	1	-	-	-	1
อ.วิเชียรบุรี	8	4	1	-	-	13
อ.บึงสามพัน	3	2	1	-	-	6
อ.เขาค้อ	1	5	-	-	-	6
อ.ชนแดน	2	1	-	-	-	3
จ.ชัยภูมิ						
อ.หนองบัวแดง	1	-	-	-	-	1
อ.ภักดีชุมพล	4	-	-	-	-	4
อ.เทพสถิต	1	2	-	-	-	3
จ.นครราชสีมา						
อ.ด่านขุนทด	1	-	-	-	-	1
กิ่ง อ.เทพารักษ์	2	-	-	-	-	2
อ.สีคิ้ว	3	-	-	-	-	3
อ.ปากช่อง	7	-	-	-	-	7

3.8) ด้านนโยบายและทิศทางการพัฒนา

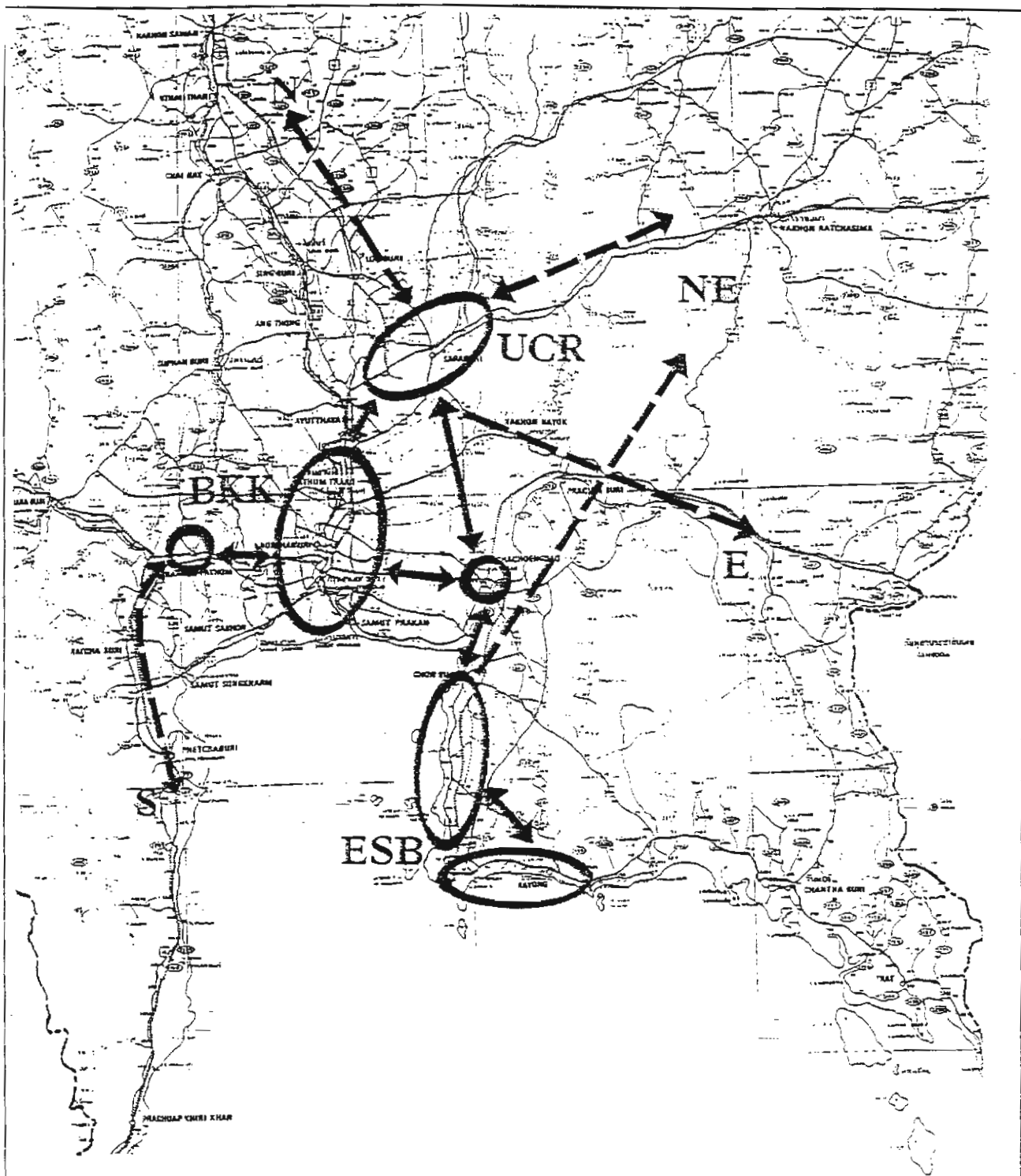
ลุ่มน้ำป่าสัก เป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 13 จาก จำนวน 25 ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นการแบ่งพื้นที่ตามระบบการจัดการลุ่มน้ำของประเทศไทย โดยพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศที่สามารถกำหนดอาณาเขตได้อย่างชัดเจน จึงทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักมีอาณาเขตครอบคลุมเขตการบริหารการปกครองทั้งหมดรวม 7 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเลย ชัยภูมิ เพชรบูรณ์ สระบุรี ลพบุรี นครราชสีมา และพระนครศรีอยุธยา หรือ 42 อำเภอ 265 ตำบล และ 1,940 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 15,402 ตารางกิโลเมตร

ในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ สิ่งสำคัญที่นิยมใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ มักยึดหลักพื้นที่ทางการบริหารการปกครอง เนื่องจากมีฐานข้อมูลในการพิจารณาประกอบกับต้องอาศัยองค์กรที่มีอำนาจในการบริหารการปกครองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ในที่สุด สำหรับ

การกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจะกำหนดนโยบายและกรอบการพัฒนาประเทศที่ออกมาในรูปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแผนระยะเวลา 5 ปี ทั้งนี้ การกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักที่ผ่านมา ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเมืองและพื้นที่ต่าง ๆ ที่ชัดเจนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา โดยมาจากนโยบายที่ต้องการกระจายความเจริญออกสู่ภูมิภาค เพื่อลดความหนาแน่น และการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร

สำหรับนโยบายการพัฒนาพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการพัฒนาในบริเวณตอนล่างของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ตั้งแต่ในเขตจังหวัดลพบุรี สระบุรี และพระนครศรีอยุธยา ลงมา เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากนัก โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอแก่งคอย และอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ได้กำหนดให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหนัก และเป็นศูนย์กลางเมืองหลักของภาคกลางตอนบน (Upper center regional) ซึ่งเป็นเขตรองรับการกระจายตัวของอุตสาหกรรมจากปริมณฑล โดยจะเห็นจากการพัฒนาและปรับปรุงโครงข่ายคมนาคมอย่างมากมายระบบเพื่อรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดสระบุรีกับศูนย์กลางหลักในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างระบบโครงข่ายถนนเชื่อมโยงระหว่างศูนย์กลางคมนาคมเมืองสระบุรีกับกรุงเทพมหานครและพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ส่วนจังหวัดลพบุรีกำหนดให้เป็นฐานการผลิตด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตร รวมทั้งอุตสาหกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคำหนดให้เป็นศูนย์รวบรวม และคลังขนส่งสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญของภาคกลางตอนบน ซึ่งสามารถกระจายผลผลิตทางการเกษตรไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ได้อย่างสะดวก (แผนที่ 3.32 และแผนที่ 3.33)

นอกจากนี้ ในส่วนของการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ที่ผ่านมาจะอยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามแผนหลักที่ได้วางไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ได้เน้นด้านการพัฒนาที่เกี่ยวกับการปรับปรุงประสิทธิภาพของโครงการชลประทานทั่วไป แต่สำหรับองค์การและการจัดการส่วนใหญ่นั้น กรมชลประทานจะเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการในการส่งเสริมพันธุ์พืช กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพดินเพื่อเพิ่มผลผลิต กล่าวโดยรวมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมีหน้าที่หลักในการพัฒนาด้านการชลประทาน และการส่งเสริมการเกษตรกรรม ส่วน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้ประสานงานและกำหนดนโยบายร่วมกับองค์กรในระดับท้องถิ่น

การศึกษาเพื่อกำหนดเขตวิกฤตสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำป่าสัก

แผนที่ 3.33

ความเชื่อมโยงด้านกายภาพระหว่างพื้นที่ศึกษากับศูนย์กลางภูมิภาคอื่น ๆ

สัญลักษณ์ :

ศูนย์กลางการพัฒนาในระดับภาค

พื้นที่เชื่อมโยงการพัฒนา

โครงข่ายเชื่อมโยง

E = ภาคตะวันออก

S = ภาคใต้

NE = ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

BKK = กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ESB = พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก

UCR = ภาคกลางตอนบน

ที่มา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มาตราส่วน

1 : 250,000

ปัจจุบันได้มีการแต่งตั้งองค์กรของรัฐหลายหน่วยงานให้ทำหน้าที่ร่วมกันในการวางแผนนโยบายและแผนการพัฒนาทรัพยากรน้ำ รวมทั้งการปฏิบัติงานในพื้นที่ดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาคุณภาพน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำป่า ซึ่งการแต่งตั้งคณะทำงานดังกล่าว เป็นคำสั่งจากสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 403/2540 เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2540 เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำป่าสัก) ประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี จังหวัดลพบุรี ประธานอนุกรรมการ
2. รองผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี จังหวัดสระบุรี รองประธานอนุกรรมการ
3. รองผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ รองประธานอนุกรรมการ
4. ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี รองประธานอนุกรรมการ
5. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาภาคกลาง
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อนุกรรมการ
6. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนา ภาค 1
หน่วยบัญชาการทหารพัฒนากองบัญชาการทหารสูงสุด อนุกรรมการ
7. ป่าไม้เขตพิษณุโลก กรมป่าไม้ อนุกรรมการ
8. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดิน เขต 1 กรมพัฒนาที่ดิน อนุกรรมการ
9. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคกลาง อนุกรรมการ
10. เจ้าท่าภูมิภาคที่ 2 กรมเจ้าท่า อนุกรรมการ
11. ผู้อำนวยการศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 1 อนุกรรมการ
12. ผู้อำนวยการสำนักงานโยธาธิการที่ 9 กรมโยธาธิการ อนุกรรมการ
13. ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการ รพช. จังหวัดนครราชสีมา อนุกรรมการ
14. ผู้อำนวยการสำนักงานประปาเขต 2 การประปาส่วนภูมิภาค อนุกรรมการ
15. ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 2 อนุกรรมการ
16. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน ภูมิภาคที่ 1 อนุกรรมการ
17. ผู้อำนวยการศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อม เขต 2 กรมอนามัย อนุกรรมการ
18. หัวหน้าฝ่ายพัฒนาน้ำบาดาล 2 จังหวัดสระบุรี กรมทรัพยากรธรณี อนุกรรมการ
19. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดลพบุรี อนุกรรมการ
20. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดสระบุรี อนุกรรมการ
21. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคเกษตรกรรม จังหวัดเพชรบูรณ์ อนุกรรมการ
22. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ จังหวัดลพบุรี อนุกรรมการ

23. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ จังหวัดสระบุรี	อนุกรรมการ
24. ผู้แทนกลุ่มใช้น้ำภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจ จังหวัดเพชรบูรณ์	อนุกรรมการ
25. ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดลพบุรี	อนุกรรมการ
26. ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี	อนุกรรมการ
27. ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์	อนุกรรมการ
28. ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
29. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมจากสถาบันการศึกษา	อนุกรรมการ
30. ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม	อนุกรรมการ
31. ผู้อำนวยการสำนักชลประทานที่ 8 กรมชลประทาน	อนุกรรมการและเลขานุการ
32. เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
33. เจ้าหน้าที่สำนักงานจังหวัดลพบุรี	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
34. เจ้าหน้าที่สำนักชลประทาน กรมชลประทาน	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ให้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักบริเวณ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี และจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยให้เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน โครงการ แนวทางการแก้ไข อุปสรรคในการพัฒนา การใช้ การอนุรักษ์ และการดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ

จะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักเป็นพื้นที่เริ่มจะมีการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การค้า-การบริการ การคมนาคมขนส่ง และการขยายตัวของชุมชนที่ตามมา โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ที่ก่อสร้างขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ป้องกันน้ำท่วม แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทางการเกษตรในพื้นที่ และเพื่อรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ตอนล่างของลุ่มน้ำป่าสัก ดังนั้น หากไม่มีการควบคุมและจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นในอนาคตแล้ว ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะพื้นที่ทางตอนล่างของลุ่มน้ำป่าสักเท่านั้น ปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นตามมาโดยเฉพาะ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นจะเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำจึงต้องเป็นการจัดการแบบผสมผสานและเป็นระบบต่อเนื่อง ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงองค์ประกอบที่สำคัญภายในพื้นที่ลุ่มน้ำอย่างละเอียดเพื่อหาแนวทางการจัดการอย่างถูกวิธีต่อไป ทั้งนี้ จะต้องประสานกับหน่วยงานที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักนี้

บรรณานุกรม

กรมการผังเมือง. ผังเมืองรวมพระนครศรีอยุธยา (ปรับปรุงครั้งที่ 2) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กระทรวงมหาดไทย. พระนครศรีอยุธยา: มปป.

กรมควบคุมมลพิษ. บันทึกสำเนาผลการดำเนินงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2540. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2540.

กรมชลประทาน และสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. ระเบียบวาระการประชุม คณะอนุกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำป่าสัก) ครั้งที่ 1/2542. 2542.

กรมชลประทานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนเก็บกักน้ำแม่น้ำป่าสักจังหวัดสระบุรีและจังหวัดลพบุรี. รายงานหลักโดยกลุ่มบริษัทที่ปรึกษาฯ เทศกรมป่าไม้. การปลูกไม้ป่า. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ: 2536.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. นิทานโบราณคดี. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2539.

กลุ่มลุ่มน้ำ ส่วนวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมป่าไม้. รวมบทคัดย่อ งานวิจัยลุ่มน้ำ 2520-2540. ส่วนวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. 2540.

กองพุทธศาสนสถาน. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ. 2528.

กองพุทธศาสนสถาน. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 6. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ. 2530.

กองระบาดวิทยา. สรุปรายงานการเฝ้าระวังโรคปี 2540. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

กองวางแผนการใช้ที่ดิน. แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดเพชรบูรณ์. กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและกองวิชาการและแผนงาน. บรรยายสรุปเทศบาลเมืองหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.

กองวิชาการและแผนงาน. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองลพบุรีประจำปี พ.ศ. 2544. งานวิเคราะห์นโยบายและแผน.

กองวิชาการและแผนงาน. บรรยายสรุปเทศบาลเมืองสระบุรี. งานวิจัยและประเมินผลเทศบาลเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี: 2543.

กองวิชาการและแผนงาน. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา ประจำปี พ.ศ. 2543. งานวิเคราะห์นโยบายและแผนงาน จังหวัดสระบุรี: 2543.

กองสำรวจดิน. คู่มือการจำแนกความเหมาะสมของดินสำหรับพืชเศรษฐกิจ. เอกสารวิชาการเล่มที่ 28 กรมพัฒนาที่ดิน. กรุงเทพฯ. 2523.

กองสำรวจและจำแนกดิน. แผนที่ดินมาตราส่วน 1:500,000 กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน. 2522.

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. การจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. สำนักพิมพ์ บริษัท เอ็นไวร์ คอนเซ็ป จำกัด, 2541.

การพัฒนาแหล่งน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก ในส่วนความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน. มปป.

คณะกรรมการประสานงานระดับอำเภอ นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา. สรุปผลการปฏิบัติงานปีงบประมาณ 2536.

คณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอ (คปสอ) อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี. เอกสารประกอบการนิเทศงานสาธารณสุขผสมผสานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี รอบที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2543.

คณะกรรมการกำกับการศึกษาแผนลงทุนจังหวัดสระบุรี. แผนลงทุนจังหวัดสระบุรี. สระบุรี: 2537.

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจกับมวลชน และคณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์” โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด. 2542.

คำรณ ไทรพิก. แผนการใช้ที่ดิน จังหวัดเพชรบูรณ์. กองวางแผนการใช้ที่ดินกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

โครงการปลูกป่าเชื่อมเก็บกักน้ำแม่น้ำป่าสัก. ผลการดำเนินการโครงการปลูกป่าเชื่อมเก็บกักน้ำแม่น้ำป่าสักตามแผนงานฟื้นฟู และพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. กรมป่าไม้. 2542.

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ประวัติความเป็นมา และรายละเอียดทั่วไปของโครงการฯ. โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก. ลพบุรี: 2539.

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ประวัติความเป็นมาและรายละเอียดทั่วไปโครงการ. 2542.

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ 3 กรมชลประทาน. 2542.

งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. แผนพัฒนาเทศบาล ประจำปี 2543 ของเทศบาลเมืองหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กองวิชาการและแผนงาน. เพชรบูรณ์: มปป.

งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. แผนพัฒนาเทศบาล ประจำปี พ.ศ. 2543 ของเทศบาลตำบลโคกสำโรง. สำนักงานปลัดเทศบาล.

งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลโคกสำโรง ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2540- 2544). สำนักปลัดเทศบาล. ลพบุรี: มปป.

งานวิเคราะห์นโยบายและแผน. แผนพัฒนาเทศบาลเมืองสระบุรีระยะปานกลาง 5 ปี พ.ศ. 2540 – 2544. กองวิชาการและแผนงาน. สระบุรี: 2539.

จรูญ กมลรัตน์. เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. 2542.

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. แผนการลงทุนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: 2537.

จังหวัดลพบุรี. แผนลงทุนจังหวัดลพบุรี (ฉบับย่อ). มปป.

จำลอง ชูกลิ่น ชูดิษฐพงษ์, วรเทพ พุ่มประทีป และเบญจมา คำหงษ์สา. ข้อมูลบรรยายสรุปอำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี.

เจ้าหน้าที่ระบาควิทยา สสจ.ชัยภูมิ. รายงานการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ต้องเฝ้าระวังปี 2540 - 2542.

เกลียว แจ่มไพโร และไพบุลย์ ประโมจน์ย์. ทรัพยากรดินและศักยภาพของที่ดินในบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก.

เอกสารวิชาการฉบับที่ 301. กองสำรวจและจำแนกดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 2537.

ณัฐิกา เหมภัทรสุวรรณ. “นิเวศวิทยาของโคะดอมในแม่น้ำป่าสัก : ความสัมพันธ์ระหว่างโคะดอมกับปริมาณน้ำท่า”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2544.

ที่ว่าการอำเภอหนองไผ่. บรรยายสรุป อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์. 2541.

ที่ว่าการอำเภอหนองไผ่. บรรยายสรุป อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์. 2542.

เทศบาลตำบลสวนดอกไม้. แผนพัฒนาเทศบาล 1 ปี พ.ศ. 2543. อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี.

ธีรยุทธ จิตต์จันทังค์, คารณ ศรีสง่า, พิพัฒน์ สุวัชรวัชร และเสาวนีย์ ประจันศรี. ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำป่าสัก ส่วนที่ 3 และลุ่มน้ำสาขาห้วยเกาะแก้ว. เอกสารวิชาการ เลขที่ 02/02/44 กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2544.

ธีรยุทธ จิตต์จันทังค์, ไพจิตร อินทโธม และเสาวนีย์ ประจันศรี. แผนที่การใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำป่าสัก ตอนล่าง. เอกสารวิชาการ เลขที่ 02/05/43 กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2543.

ธีรยุทธ จิตต์จันทังค์, วันเพ็ญ ติระพัฒน์, สมศักดิ์ แจ่มเพียร และนันทพล หนองหารพิทักษ์. แผนที่การใช้ที่ดินลุ่มน้ำสาขา. กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2540.

นกรินทร์ บำรุงศรี. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณธาตุอาหาร (ไนโตรเจน แอมโมเนีย และ ฟอสฟอรัสทั้งหมด) กับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก.” วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2544.

นายมนู ศรีขจร. การศึกษาความสัมพันธ์ของการชะล้างพังทลายของดินกับ การพัดพาตะกอนในพื้นที่ลุ่มน้ำหลักของประเทศ. เอกสารวิชาการอนุรักษ์ดินและน้ำ. 2540.

บรรยายสรุป เทศบาลตำบลสวนดอกไม้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี.

บรรยายสรุป สภาพพื้นที่ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ปี 2541.

บรรยายสรุป อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2542.

บรรยายสรุป อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี. 2541.

บรรยายสรุป อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. 2541.

บรรยายสรุป อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์. 2542.

บรรยายสรุป อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. 2542.

บรรยายสรุป อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์.

บรรยายสรุปข้อราชการ ของ อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

บริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนเนจเม้นท์ จำกัด. โครงการเสริมสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงาน จัดการสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (ระยะที่ 3) รายงานหลัก. 2542.

บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด และบริษัท หลุยส์ เบอร์เยอร์ อินเตอร์เนชันแนล อิงค์. โครงการ จัดทำแผนปฏิบัติการตามแผนงานเร่งรัดกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่ภูมิภาค รายงานหลัก รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย. 2539.

บริษัท โซเซียล แอนด์ เอนไวรอนเมนทัล ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ และจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดสระบุรี. รายงานการ ศึกษาฉบับสุดท้าย เล่มที่ 2 รายงานหลักและข้อมูลพื้นฐาน. 2539.

บริษัท คอนซัลแทนท์ ออฟ เทคโนโลยี จำกัด. การศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญ การลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม.

บริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนเนจเม้นท์ จำกัด. รายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 1 โครงการศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติการและการ จัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจังหวัด ลพบุรี. กรุงเทพฯ: 2539.

บริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนเนจเม้นท์ จำกัด. รายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 2 โครงการศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติการและการ จัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจังหวัด ลพบุรี. กรุงเทพฯ: 2539.

บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง จำกัด, บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด. และบริษัท แอสดีคอน คอรัเอชั่น จำกัด. การศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนเก็บกักน้ำ แม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี และจันทบุรี รายงานฉบับสมบูรณ์. เล่มที่ 3 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ: 2536

บริษัท เอสจีเอส เอนไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด. โครงการศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการและการจัด ลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดเพชรบูรณ์. กรุงเทพฯ 2539.

บริษัทบริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริง แอนด์ แมนเนจเม้นท์ จำกัด. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมใน พื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1 กรุงเทพฯ: 2542.

แผนปฏิบัติการอำเภอประจำปี 2542 อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์.

แผนพัฒนาอำเภอ ประจำปี 2542 อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : 2542.

- ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2543. สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. บรรยายสรุป จังหวัดลพบุรี. สำนักงานจังหวัดลพบุรี.
- ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. บรรยายสรุปจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- ฝ่ายปกครองและพัฒนา. ข้อมูลทั่วไป อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี. ที่ทำการปกครองอำเภอพระพุทธบาท.
- ฝ่ายแผนงานพัฒนาการเกษตร. แผนพัฒนาอาชีพให้ราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปี 2541-2545 จังหวัดสระบุรี. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดสระบุรี.
- พยุง กิมยงค์ บุญชัย ภาพสุภรณ์กุล และบพิตร รัตนานนท์. รายงานการสำรวจและวิเคราะห์การใช้ที่ดิน
ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน พ.ศ. 2538. กลุ่มวิเคราะห์การใช้ที่ดิน กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรม
พัฒนาที่ดิน. กรุงเทพฯ: 2538.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง. 2543.
- มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย. โครงการจัดการคุณภาพน้ำและจัดทำแผนปฏิบัติการในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง
รายงานหลัก. กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2540.
- ระบาควิทยา งานแผนงาน. รายงานการเฝ้าระวังทางระบาควิทยาจังหวัดลพบุรี ประจำปี 2541. สำนักงาน
สาธารณสุข จังหวัดลพบุรี.
- รายงานจำนวนผู้ป่วยและตายรายโรคที่ศึกษา ปี พ.ศ.2540 – 2542 ของจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดสระบุรี
จังหวัดลพบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดชัยภูมิ
- รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. ปี 2542 ของ จังหวัดเลย จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา
- รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย 2542 ระดับจังหวัด อำเภอตำบล ของ
จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดสระบุรี จังหวัดลพบุรี และพระนครศรีอยุธยา
- วิจิตร ทันดวน. รายงานสำรวจดินจังหวัดเพชรบูรณ์. เอกสารวิชาการฉบับที่ 205. กองสำรวจและจำแนกดิน
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 2519.
- วิจิตร ทันดวน. รายงานสำรวจดินจังหวัดลพบุรี. เอกสารวิชาการฉบับที่ 180. กองสำรวจและจำแนกดิน
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ. 2519.
- सानต์ กมลวัฒน์กุล. การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ในการศึกษาศักยภาพของการใช้ที่ดิน
เพื่อการอยู่อาศัยในเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2540.
- สุกัญฐ์ ศิริพิทยางกูร. “ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของสารคลอเดนและสารเอ็นโดซัลแฟน
ที่ตกค้างในน้ำและตะกอนดินกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก”. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2544.

ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) ปี 2543.

- สถาบันวิจัยสังคม. โครงการจัดทำแผนลงทุนจังหวัดลพบุรี รายงานการวิเคราะห์ศักยภาพการลงทุน.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.

สถาบันวิจัยสังคม. โครงการจัดทำแผนลงทุนจังหวัดลพบุรี รายงานผลการจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.

สรวงระวี จันทร์หอม. “การแปรผันตามเวลาและสถานที่ของปริมาณโคลิฟอร์มแบคทีเรียในแม่น้ำป่าสัก”.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2544.

สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบูรณ์. สภาพทั่วไปทางการเกษตร. จังหวัดเพชรบูรณ์ 2543.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กรมชลประทาน Global Water Partnership (GWP)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และบริษัทจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก
จำกัด (มหาชน). รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ “จากวิสัยทัศน์สู่แผนกลยุทธ์และนโยบาย
น้ำแห่งชาติ”. สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: 2543.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ร่วมกับ กรมชลประทาน สนับสนุนโดย Global Water
Partnership (GWP), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และบริษัทจัดการและพัฒนาทรัพยากร
น้ำภาคตะวันออกจำกัด (มหาชน). การประชุมเชิงปฏิบัติการ จากวิสัยทัศน์สู่แผนกลยุทธ์และ
นโยบายน้ำของชาติ. เอกสารวิชาการ 2543.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. สรุปผลการสัมมนา เรื่อง การเริ่มต้นปฏิบัติงานของคณะ
อนุกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ. สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรีร่วมกับธนาคารโลก. 2543.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. สรุปสัมมนา เรื่อง การปฏิบัติงานของคณะทำงาน 3 ด้านใน
คณะอนุกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำป่าสัก). สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2543.

สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. สรุปสัมมนา เรื่อง แนวทางการดำเนินงานของคณะ
อนุกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำป่าสัก). สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. 2542.

สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์. แผนลงทุนจังหวัดเพชรบูรณ์. กรุงเทพฯ: มมป.

สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์. บรรยายสรุป จังหวัดเพชรบูรณ์. 2542.

สำนักงานจังหวัดเพชรบูรณ์. บรรยายสรุป จังหวัดเพชรบูรณ์. 2543.

สำนักงานจังหวัดลพบุรี. บรรยายสรุป สภาพพื้นที่ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี. 2542.

สำนักงานจังหวัดสระบุรี. แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จังหวัดสระบุรี ประจำปีงบประมาณ 2545.

สำนักงานปกครองอำเภอ. แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2540 – 2544) อำเภอเมืองสระบุรี. สระบุรี: 2539.

สำนักงานพาณิชย์ ข้อมูลการตลาด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2540. สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2541.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ข้อมูลการตลาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2541. พระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: สถานที่พิมพ์เทียนวัฒนา, 2542.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลพบุรี. ข้อมูลการตลาด. ลพบุรี: 2539.

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระบุรี. ข้อมูลการตลาด. จังหวัดสระบุรี ประจำปี 2539. สระบุรี: 2539

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระบุรี. ข้อมูลการตลาด. จังหวัดสระบุรี ประจำปี 2538. สระบุรี: 2538

สำนักงานลงทุนจังหวัด. แผนลงทุนจังหวัดลพบุรี (เขตพื้นที่อุตสาหกรรม). ลพบุรี: กรุงเทพฯการพิมพ์, มปป.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ. รายงานการประเมินผลปี 2542.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา. ข้อมูลฐานประชากรรายตำบลและข้อมูลโรคทางอาหาร.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา. ข้อมูลทั่วไปปี 2542. ข้อมูลจากคอมพิวเตอร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานประจำปี 2539-2540.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์. สรุปผลการดำเนินงานสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์ปีงบประมาณ 2542.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี. รายงานประจำปี 2541.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี. สรุปผลการดำเนินงานโครงการริเริ่มด้านสาธารณสุขปี 2542.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี. เอกสารประกอบการนำเสนอการพัฒนางานสาธารณสุขตามนโยบายปี 2542.

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอห้วยสัก. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงานและกิจกรรมสาธารณสุข ปี 2540.

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1, สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงานและสิ่งแวดล้อม และคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. โครงการ เสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (พระนครศรีอยุธยา). 2543.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุป เทศบาลตำบลอรุณภูมิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2542.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุป อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มปป.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุป อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. มปป.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุป อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. 2540.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุปอำเภอหนองไผ่. เพชรบูรณ์: 2543.

สำนักงานอำเภอ. บรรยายสรุปอำเภอห้วยสัก. เพชรบูรณ์: 2543.

สำนักงานอำเภอแก่งคอย. บรรยายสรุป อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี.

สำนักงานอำเภอวังม่วง. แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอวังม่วง ปี 2542-2544. สระบุรี.

สำนักงานอำเภอวังม่วง. แผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอวังม่วง ปี 2542 – 2544. ที่ว่าการ
อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี.

สำนักงานอำเภอหล่มสัก. บรรยายสรุปข้อราชการ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2541.

สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดลพบุรี. ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดลพบุรี. สำนักงานปลัด
กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. ลพบุรี: 2540.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและทำเนียบโรงงาน
อุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2542. สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม
กระทรวงอุตสาหกรรม. พระนครศรีอยุธยา: 2542.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ปี 2541. สำนักงาน
ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. เพชรบูรณ์: 2541.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์. ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดเพชรบูรณ์ 2541. สำนักงาน
ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระบุรี. ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระบุรี ปี 2539. สำนักงาน
ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. สระบุรี: 2539.

สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. เครื่องชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาด้าน
สาธารณสุข ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544).

สำนักปลัดเทศบาล. บรรยายสรุปเทศบาลตำบลท่าเรือ. พระนครศรีอยุธยา: 2543.

สำนักปลัดเทศบาล. บรรยายสรุปอำเภอนครหลวง. พระนครศรีอยุธยา: 2543.

สำนักปลัดเทศบาล. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลแก่งคอย ประจำปี พ.ศ. 2543. สระบุรี: 2543.

สำนักปลัดเทศบาล. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลบ้านยาง ประจำปี พ.ศ. 2543. สระบุรี: 2543.

สำนักปลัดเทศบาล. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลพระพุทธบาท ประจำปี พ.ศ. 2543. สระบุรี: 2543.

สำนักปลัดเทศบาล. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลวังม่วง ประจำปี พ.ศ. 2543. สระบุรี: 2543.

สำนักผังเมือง. ผังเมืองรวมเมืองท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กระทรวงมหาดไทย.

สำนักโยธาธิการที่ 9. ข้อมูลการพัฒนาแหล่งน้ำโดยกรมโยธาธิการ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จังหวัดเพชรบูรณ์
จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี. มปป.

สำนักสิ่งแวดล้อมภาคที่ 2. โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ จัดการ
สิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (กรณีศึกษาจังหวัดสระบุรี). สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม.

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ. แผนพัฒนาอำเภอประจำปี 2543. จังหวัดสระบุรี.

อำเภอท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา. รายงานสถานะสุขภาพประชาชนอำเภอท่าเรือ.

อำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา. ผลการประเมินหมู่บ้านสุขภาพดีถ้วนหน้าปี 2542 – 2543.

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์. แผนพัฒนาอำเภอ ประจำปี 2544. จังหวัดเพชรบูรณ์.

อำเภอหล่มสัก. แผนพัฒนาอำเภอ ประจำปี 2544. จังหวัดเพชรบูรณ์: 2544.

เอกสารแนะนำ แผนการลงทุน : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

FAO Project Staff and Land Classification Division. 1973. Soil Interpretation Handbook for Thailand. Land Classification Division, Department of Land Development, Bangkok. 169 p.

FAO, 1985. Water quality for agriculture. FAO Irrigation and Drainage paper 29 Rev. 1. FAO/UNDP 1985 Rome, Italy (Publication) 174 p.

[http:// www.dola.go.th/xstat/p4036.02-p44236.02html](http://www.dola.go.th/xstat/p4036.02-p44236.02html). รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน อำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา. อัตราปี 2540 – 2542.

บรรณานุกรม

จัดนิทรรศการมรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินไทย ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19, คณะกรรมการ. 2513.

คู่มือประกอบนิทรรศการพิเศษ เรื่อง มรดกทางวัฒนธรรมบนแผ่นดินไทยก่อน
พุทธศตวรรษที่ 19. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร กรมศิลปากร: กรุงเทพฯ, 50
หน้า(ไม่รวมภาพประกอบซึ่งไม่ปรากฏเลขหน้า).

ชลประทาน, กรม. 2542. 97 ปีกรมชลประทาน. กรมชลประทาน: กรุงเทพฯ.

ตำราฐานภาพ, กรมพระยา. 2539. นิทานโบราณคดี. ดอกหญ้า: กรุงเทพฯ, 600 หน้า.

ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง จำกัด, บริษัท, เข้าที่อีสท์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด, บริษัท และแอลดีคอน
คอร์ปอเรชั่น จำกัด. 2536. การศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม
โครงการเขื่อนเก็บกักน้ำแม่ น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี และจังหวัดลพบุรี. กรมชล
ประทาน: กรุงเทพฯ.

น. ณ ปากน้ำ. 2540. ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา. เมืองโบราณ: กรุงเทพฯ, 336 หน้า

โบราณคดี, กอง. 2531. โบราณคดีศึกษา. กรมศิลปากร: กรุงเทพฯ, 120 หน้า.

ปริเชต สุขปรการ. 2539. แหล่งโบราณคดีลุ่มน้ำป่าสัก : รายงานและสันนิษฐานเบื้องต้น.
เมืองโบราณ. สำนักพิมพ์เมืองโบราณ : กรุงเทพฯ.

พุทธศาสนสถาน, ฝ่าย. 2525. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1. กองพุทธศาสนสถาน
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ: กรุงเทพฯ, 723 หน้า.

พุทธศาสนสถาน, ฝ่าย. 2528. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4. กองพุทธศาสนสถาน
กรมการศาสนา: กรุงเทพฯ, 885 หน้า.

พุทธศาสนสถาน, ฝ่าย. 2530. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 6. กองพุทธศาสนสถาน
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ: กรุงเทพฯ, 1,153 หน้า.

ริชฮอสส์ เอนจิเนียริ่ง คอนซัลแตนท์ จำกัด. โครงการศึกษาข้อมูลและศักยภาพการพัฒนา
น้ำป่าสัก. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานยก-
รัฐมนตรี: กรุงเทพฯ.

ศิลปากร, กรม. 2538. เมืองศรีเทพ. กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ: กรุงเทพฯ, 160 หน้า.
